

Splittrade uppfattningar om gemensam åskådningsundervisning

En diskursanalys av argumentationen för och emot gemensam
undervisning i religion och livsåskådningskunskap i Kyrksläpps kommun

Henrik Julin

Avhandling för magisterexamen

Fakulteten för pedagogik och

välfärdsstudier

Åbo Akademi

Vasa, 2018

Abstrakt

Författare Julin Henrik	Årtal 2018
Arbetets titel Splittrade uppfattningar om gemensam åskådningsundervisning En diskursanalys av argumentationen för och emot gemensam undervisning i religion och livsåskådningskunskap i Kyrksläotts kommun	
Opublicerad avhandling för magisterexamen i pedagogik Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	Sidantal 67
Referat <p>Religionsundervisning är ett laddat diskussionsämne. Ska Finland fortsätta med den separerande religionsundervisningen, där elever undervisas i grupper med andra elever från samma samfund? Eller ska vi gå i de övriga nordiska ländernas fotspår och ha integrerad religionsundervisning, där alla elever oberoende av om eleven hör eller inte hör till något registrerat religiöst samfund sätts i en gemensam grupp? Finland fick sin första skola med gemensam åskådningsundervisning 2013 i högstadiet Kulosaaren yhteiskoulu i Helsingfors med sin så kallade Brändömodell. Andra skolor och kommuner har nu också i samband med att den nya läroplanen trädde i kraft 1.8.2016 börjat sammanslå sin åskådningsundervisning. Till dessa hör de svenska lågstadierna i Kyrkslätt.</p> <p>Den gemensamma åskådningsundervisningen i svenska Kyrksläotts kommun togs inte emot väl av kommunens svenskspråkiga ortodoxa familjer som gick emot kommunens gemensamma åskådningsundervisning från och med höstens första skoldag. De ortodoxa familjernas argumentation hade ingen inverkan på kommunen så en av de ortodoxa familjerna tog kontakt med regionförvaltningsverkets svenska enhet i Västra och Inre Finland och bad dem att göra en utredning på åskådningsundervisningen i svenska Kyrkslätt.</p> <p>Jag har fått ta del av regionförvaltningsverkets utredning och utgått från de dokumenten då jag formulerat mitt syfte: Syftet med studien är att undersöka konflikten kring en gemensam åskådningsundervisning som Kyrksläotts kommun infört i de svenska grundskolorna hösten 2016. Utgående från syftet har jag ställt upp följande forskningsfrågor:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Vad kännetecknar vårdnadshavarens argumentation kring åskådningsundervisningen?2. Vad kännetecknar kommunens argumentation kring åskådningsundervisningen?3. Vad kännetecknar de sakkunnigas syn på åskådningsundervisningen i Kyrksläotts kommun? <p>Forskningen är en kvalitativ diskursanalys av de dokument som regionförvaltningsverket utgått ifrån i sitt utlåtande. I dokumenten framkommer hur vårdnadshavaren och kommunen tolkat styrdokument för att argumentera för sin syn på religionsundervisning samt Utbildningsstyrelsens och</p>	

diskrimineringsombudsmannens utlåtande om kommunens
åskådningsundervisning.

Resultaten visar att vårdnadshavarens argumentation för undervisning i elevens egen religion främst bygger på tolkningar av gällande lagstiftning. Kommunen beskylls också av vårdnadshavaren för ojämlig behandling av minoritets elever. Kommunens argumentation för en gemensam åskådningsundervisning kännetecknas av tolkningar av grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. Kommunen har planerat att åskådningsundervisningen, enligt läroplanens anvisningar, ska utgå från eleverna och skapa och uppmuntra till diskussioner som ska göra eleverna mera toleranta mot det ”okända”.

Denna studie har gett en djupare förståelse för religionsundervisningens ramar i Finland och varför utvecklingen mot en integrerad modell går långsamt jämfört med de andra nordiska länderna.

Sökord

Religion, uskonto, religionsundervisning, uskonnon opetus, religious education, gemensam religionsundervisning, yhteinen uskonnon opetus, integrated religious education, Kyrkslätt, Kirkkonummi, diskursanalys, diskurssianalyysi, discourse analysis

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor	3
2 Religionsundervisning i Norden	4
2.1 Den nordiska välfärdsmodellen	4
2.2 Religionskunskap (Sverige)	5
2.3 Kristendomskunskap med religions- og livssynsorientering (Norge)	7
2.4 Undervisning i kristendomskunskap (Danmark)	9
2.5 Religionsundervisning (Island)	11
2.6 Religion eller Livsåskådningskunskap (Finland)	12
2.7 Sammanfattning	14
3 Elevers rätt till undervisning i egen religion	15
3.1 Religionsundervisning enligt grundlagen i Finland	15
3.2 Likabehandling enligt diskrimineringslagen	16
3.3 Religionsundervisning enligt religionsfrihetslagen	17
3.4 FN:s barnkonvention och barnens rätt till undervisning i egen religion	18
3.5 Läroämnet religion i den finländska läroplanen	19
3.6 Läroämnet livsåskådningskunskap i den finländska läroplanen	22
4 Strävanden till en integrerad åskådningsundervisning i Finland	25
4.1 Ökad mångfald i Finland	25
4.2 Vi och de	25
4.3 Medborgarinitiativ nr. 1438	27
4.4 Brändömodellen (årskurserna 7–9)	29
4.5 Gemensam åskådningsundervisning i Kyrkslätt (årskurserna 1–6)	30
5 Metod	33
5.1 Forskningsuppgift och ansats	33
5.2 Fallstudie	34
5.3 Diskursanalys	35
5.4 Studiens material, genomförande och avgränsningar	38
5.5 Fallet Kyrkslätt	40
5.6 Reliabilitet, validitet och etik	43
6 Resultat	45
6.1 Vårdnadshavarens uppfattning och argumentation	45
6.2 Kommunens uppfattning och argumentation	48

6.3 Utbildningsstyrelsens utlåtande.....	51
6.4 Diskrimineringsombudsmannens utlåtande	52
6.5 Regionförvaltningsverkets slutsatser och beslut	53
6.6 Sammanfattning.....	54
7 Avslutande diskussion.....	57
7.1 Resultatdiskussion	57
7.2 Metoddiskussion.....	62
7.3 Förslag på fortsatt forskning.....	63
Källförteckning.....	64

Bilagor

Bilaga 1: Regionförvaltningsverkets dokument

Bilaga 2: Kyrksläotts årsklocka med tillhörande komplement

Bilaga 3: Svenska Kyrksläotts elevunderlag

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Finland har under de senaste åren blivit ett mera mångkulturellt och multireligiöst land. Med flyktingströmmar, ökande invandring, uppvaknande av neopaganism och allt fler personer som väljer att inte tillhöra något religiöst samfund ställs åskådningsundervisningen och den finländska modellen av undervisning i religion eller livsåskådningskunskap inför flera nya utmaningar. På grund av den ökande heterogeniteten av åskådningar i samhället har också kritiken mot religionsundervisningsämnet i skolorna ökat. Även skolor som ännu är rätt homogena kulturellt eller livsåskådningsmässigt har i fråga om religionsutövning i skolan vidtagit åtgärder som till exempel att sluta med en traditionell bordsbön i samband med skolmåltiderna. En möjlig orsak till denna försiktighet är den utbredda uppfattningen att religion och religionsutövning är något privat.

Mitt intresse för gemensam åskådningsundervisning i Finland fick jag från medborgarinitiativ nummer 1438 från hösten 2015: *Ett gemensamt åskådningsläroämne för samtliga elever i grundskolan*. Medborgarinitiativet beskrivs mera i teorin. Medborgarinitiativet skrev jag om i min kandidatsavhandling och på grund av mitt intresse för ämnet valde jag att fortsätta skriva denna avhandling på samma tema. Jag har inte någon direkt relation till Kyrkslätt, men den mediala uppmärksamheten och svenskspråkigheten är grunden till att jag valde dem som fall.

Den evangelisk-lutherska kyrkan har flest medlemmar av alla samfund i Finland och är Finlands första folkkyrka. Den evangelisk-lutherska kyrkan har under de senaste decennierna drabbats av ett stort medlemsbortfall. Idag finns det ungefär 1,45 miljoner samfundslösa i Finland, vilket är ungefär en fjärdedel av Finlands befolkning (Finlands officiella statistik, 2018). Antalet samfundslösa i Finland växer i ungefär samma takt som antalet medlemmar i den evangelisk-lutherska kyrkan minskar, och detta kan vara en orsak till diskussionen om åskådningsundervisningen. (Finlands officiella statistik, 2015). Mera om Finlands statistik i kapitel 4.1.

Sedan början av 2010-talet har initiativ för en gemensam åskådningsundervisning för alla elever aktualiserats på olika håll och i olika sammanhang i Finland. En gemensam åskådningsundervisning innebär att alla elever oberoende av om de tillhör ett religiöst samfund eller inte deltar i samma obligatoriska läroämne. Några exempel på dessa initiativ är det multinationella högstadiet Kulosaaren yhteiskoulu i Brändö, Helsingfors som från och med hösten 2013 inledde en form av gemensam åskådningsundervisning i årskurserna 7–9. Denna modell för en gemensam åskådningsundervisning har fått namnet Brändömodellen. Medborgarinitiativ nummer 1438 från 2015: *Ett gemensamt åskådningsläroämne för samtliga elever i grundskolan* har också fått mycket medial uppmärksamhet. Dessa två initiativ kommer att beskrivas närmare i kapitel 4.3 och 4.4. Ett tredje exempel, som också utgör avhandlingens fallstudie, är den modell av gemensam åskådningsundervisning som Kyrksläotts kommun införde i de svenska skolorna i årskurserna 1–6 hösten 2016 i anslutning till de nya läroplansgrunderna. Som kommun är Kyrkslätt fortfarande förhållandevis homogen i fråga om religionstillhörighet. Den minoritet som reagerade på kommunens nya modell tillhörde till Finlands andra folkkyrka, den ortodoxa kyrkan. De ortodoxa familjerna ansåg att kommunen skapat en modell som inte längre står i samklang med gällande lagstiftning och läroplan. Konflikten har fått stor uppmärksamhet i medierna och har ännu inte fått en slutgiltig lösning.

Finland är det enda landet i Norden som av olika nationella orsaker inte infört en för alla elever gemensam åskådningsundervisning. I avhandlingens teoretiska perspektiv framställs närmare hur utvecklingen och utgångspunkterna sett ut i Finland till skillnad från de övriga nordiska länderna. Det gemensamma för alla nordiska länder och deras religionsläroämne idag är dess icke-konfessionella karaktär. I Norden kom den gemensamma åskådningsundervisningen först till Sverige och har stegvist utvecklats och spridit sig i olika grad till resten av de nordiska länderna. De nordiska ländernas olika religionsundervisningsmodeller tas upp i kapitlen 2.1–2.7.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med studien är att undersöka konflikten kring en gemensam åskådningsundervisning som Kyrksläotts kommun infört i de svenska grundskolorna hösten 2016. Kyrkslätt är inte den enda kommunen i Finland som börjat med gemensam åskådningsundervisning. Jag har valt att avgränsa mig till svenska Kyrksläotts gemensamma åskådningsundervisning för att inget annat fall i Finland har varit lika aktuellt i Svenskfinland. Kyrksläotts fall har behandlats av media och blivit utrett av regionförvaltningsverkets svenska enhet i Västra och Inre Finland. Utgående från syftet har jag ställt upp följande forskningsfrågor:

4. Vad kännetecknar vårdnadshavarens argumentation kring åskådningsundervisningen?
5. Vad kännetecknar kommunens argumentation kring åskådningsundervisningen?
6. Vad kännetecknar de sakkunnigas syn på åskådningsundervisningen i Kyrksläotts kommun?

2 Religionsundervisning i Norden

2.1 Den nordiska välfärdsmodellen

Den nordiska välfärdsmodellens mål med skola och utbildning härstammar från slutet av 1800-talet. Målet var att fostra rättvist strävande och jämlika medborgare genom kostnadsfri grundskola och högre utbildning för alla. Målet med välfärdsmodellen var inte endast en avgiftsfri utbildning, utan även gratis hälsovård och äldreomsorgen. (Buchardt, 2015, s. 137 & Kettunen, 2010, s. 239.)

Den nordiska välfärdsvisionen, som ofta kallas för den nordiska modellen fick sin början och stegvisa utveckling under den första hälften av 1900-talet. Först var det Sverige som användes som internationell modell för välfärd, vilket började med att länder runtom i världen använde sig av svenska erfarenheter av välfärd som grund för argument i inhemska debatter om skola, vård och omsorg. Till exempel i den amerikanske journalisten Marcus Childs bok, *Sweden in the Middle Way* från 1936, beskrevs Sveriges politiska placering mellan kapitalism och kommunism. Senare blev den svenska modellen den skandinaviska modellen när också Danmark och Norge anslöts till modellen. Även Finland och Island har förverkligat en liknande välfärdsmodell och den kallas numera för den nordiska modellen. (Lundberg, u.å., s. 1.)

De nordiska ländernas gemensamma historia, geografi, språk, religion och geopolitik är betydande faktorer som har förenat och utvecklat dem i en likartad riktning. Länderna delar en lång historia med många konflikter samt större och mindre sammanslagningar. Norden har också i flera avseenden varit mycket kulturellt och religiöst homogent. Religionen i form av stats- och folkkyrkor sägs vara en mycket viktig aspekt i förståelsen av det historiskt gemensamma i dessa länder. Den evangelisk-lutherska kyrkan framhålls ofta som en viktig faktor av Nordens välfärdsmodell beträffade arbetsetik och jämlikhet. (Lundberg, u.å., s. 1.)

Synen på undervisning och fostran i skolan spelade en stor roll i välfärdsmodellen från 1950-talet och framåt. I modellen ska alla elever i de nordiska skolorna ha samma förutsättningar oberoende av bakgrund. Staten finansierade skolorna och gjorde

undervisningen kostnadsfri för alla. Som resultat av detta blev det färre privatägda skolor i Norden och att lärare fick högre status i samhället, vilket också ledde till en högre kvalitet i undervisningen. I Sverige iaktogs det att bättre utbildade medborgare bidrar till ekonomisk tillväxt. Sveriges utbildningsminister Olof Palme (1967–1969) argumenterade år 1968 för att avgiftsfri skolundervisning är nyckeln till att jämna ut klasskillnaderna i samhället. (Ofstedal Telhaug, Mediås & Aasen, 2006, s. 250–253.)

Trots välfärdstankens likartade karaktär har alla de fem nordiska länderna utvecklat egna karakteristiska skolsystem och traditioner av undervisning och fostran. En socialt orienterad och progressiv utbildningspolicy har utvecklats i Sverige, Danmark och Norge, medan utbildningspolicyn i Finland och Island har utvecklats mera nationalistiskt inriktat. (Ofstedal Telhaug, Mediås & Aasen, 2006, s. 277.) Framställningen i de följande avsnitten synliggör kort hur skolans religionsundervisning förändrats i de nordiska länderna.

2.2 Religionskunskap (Sverige)

Den svenska allmänna folkskolan grundades år 1842 när staten tog över folkundervisningen från kyrkan. Före 1842 hade föräldrarna och husbönderna plikt att undervisa hushållets tjänstefolk och barn, en så kallad undervisningsplikt. De svenska familjerna skulle lära sig läsa och lära sig ”Luthers lilla katekes” och den lokala prästen hade som uppgift att förhöra sin församlings familjer och se till att föräldrarna och husbönderna hade följt sin undervisningsplikt. Orsaken till att kyrkan gav ansvaret för folkundervisningen till staten var den stora folkökningen och folkförflyttningar som skedde under 1800-talet. Det svenska folket skulle från och med 1842 lära sig mer än bara läsa, de skulle dessutom lära sig räkna och skriva. (Hartman, 2004, s. 212–214.)

Från och med 1878 kallades religionsundervisningen i Sverige för *Biblisk historia & katekes* och var det mest centrala ämnet i folkskolan. Läroämnets uppgift var främst att förbereda eleverna för konfirmation i den evangelisk-lutherska kyrkan. År 1883 infördes skolplikt för barnen istället för undervisningsplikt för föräldrarna. Som en följd av frikyrkors och folkrörelers kritik mot skolans religionsundervisning frångick den svenska folkskolan 1919 den form av konfessionalitet som i religionsundervisningen hade ett konfirmationsförberedande syfte. Från och med 1919

kallades religionsundervisningen för undervisning i *kristendom*. I det nya läroämnet *kristendom* försvann betoningen på Luthers lilla katekes och fokus lades istället på vad de flesta kristna kyrkosamfund anser är centralt innehåll i den kristna tron: Nya Testamentet, etik och kristendomens historia. (Alberts, 2007, s. 219–220 & Hartman, 2004, s. 216–217.)

När religionsfrihet infördes i Sverige år 1951 (Wigorts Yngvesson, 2015, s. 5) började kritik av religionsundervisningen komma från andra religioner och ideologier, snarare än från kristna frikyrkor. Som en följd av bland annat detta kom år 1962 den första svenska läroplanen med en integrerad religionsundervisning. I samband med den nya läroplanen bytte religionsundervisningen namn till Kristendomskunskap. Detta nya integrerade läroämne blev obligatoriskt för alla elever av alla olika åskådningar och undervisade eleverna om olika religioner och världsbilder på ett icke-konfessionellt och heterogent sätt. Ämnet var fortfarande kristendomcentrerat, men samtidigt mera objektivt och neutralt. Kristendomskunskapens mål var att den skulle ge en allsidig och saklig undervisning *om* religion. (Alberts, 2007, s. 220–222 & Hartman, 2004, s. 216–217.)

Läroämnet Kristendomskunskap bytte namn år 1969 till Religionskunskap. Religionskunskap fortsatte som en för alla elever integrerad religionsundervisning, men förändrades från ett innehållscentrerat till ett mera elevcentrerat lärande. Det svenska religionsämnet heter religionskunskap ännu idag. (Hartman, 2004, s. 216–217.)

I Sverige skildes staten och kyrkan åt i början av år 2000. Det betyder att Sverige varken har folk- eller statskyrka och att den gamla Svenska kyrkan är endast en av Sveriges religiösa samfund. (Kittelmann Flensner, 2015, s. 30.)

Det centrala innehållet för Religionskunskap i den senaste svenska läroplanen, Lgr 2011, preciseras enligt årskurserna 1–3, 4–6 och 7–9. I årskurserna 1–3 handlar de centrala målen om skolans närområde, vilka religioner som där finns och kristendomens historia. Kristendomens, islams och judendomens traditioner tas upp och även berättelser från asatron undervisas. I årskurserna 4–6 handlar religionskunskapen om olika religioner och livsåskådningar samt religion i samhället. Dessa centrala punkter har inget fokus på någon specifik religion, med undantag av

vad kristendomen har för betydelse för den svenska kulturen. Identitet, livsfrågor och etik hör också till den integrerade religionsundervisningen i Sverige. I årskurserna 7–9 fokuseras det på centrala aspekter i kristendomens olika indelningar samt de centrala aspekterna i de olika världsreligionerna. Dessa aspekter tolkas från olika synvinklar och jämförs. Nyreligiositet och sekulära livsåskådningar undervisas också. Kristendomens betydelse för den svenska kulturen fortsätter i årskurserna 7–9 med tillägg om hur det ser ut i andra delar av världen. Inom etiken i årskurserna 7–9 jämförs etiska frågor och människosynen inom olika religioner och livsåskådningar. Moraliska dilemman, det goda livet och frågor om hållbar utveckling, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar behandlas också inom religionskunskapens etikdel. (Berglund, 2013, s. 168–171.)

2.3 Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering (Norge)

En allmän organiserad religionsundervisning tog form i Norge 1736 då konfirmationen blev obligatorisk för alla norrmän. De personer som inte konfirmerade sig fick inte gifta sig, ta värvning i militären eller inneha egendom. Den kristna konfirmationen och undervisningen ansluten till den ansågs också bekämpa laglöshet och våld i samhället. En konfirmationsförberedande skola för barn, en så kallad *allmueskole*, inrättades 1739. I *allmueskolen* skulle eleverna lära sig läsa Bibeln och Pontoppidans katekesförklaring. (Andreassen, 2013, s. 56–57.)

Under 1800-talet skedde det stora teknologiska och ekonomiska förändringar i Norge. Urbanisering, modernisering och mera lokalt styre ledde till att *allmueskolen* behövde en reformering. Det norska folket krävde av *allmueskolen* mer kunskap, mindre vikt på religionsundervisning och fler läroämnen, detta ledde till att den norska kyrkan gav över undervisningsansvaret till staten. Samtidigt som staten fick ansvaret för undervisning år 1889 bytte *allmueskolen* namn till *folkeskolen*. (Andreassen, 2013, s. 58–60 & Skeie, 2009, s. 66.)

År 1969 skedde stora förändringar i den norska skolan och dess religionsundervisning. Skolan bytte namn från *folkeskole* till *enhetskole* och läroämnet bytte namn till *kristendomskunnskap*. Samma år implementerades religionsfrihetslagen i Norge. Fem år senare började man undervisa om andra religioner än kristendomen i ämnet *kristendomskunnskap* (Gunnarsson, 2017, s. 8) *Kristendomskunnskap* blev icke-konfessionellt samt ett alternativt ämne, *livssynsorientering*, utarbetades åt elever som inte tillhörde något samfund och åt de elever som inte ville bli undervisade om kristendomen. (Andreassen, 2013, s. 62 & Skeie, 2009, s. 66, 72–73.)

År 1997 är ett viktigt år för Norges religionsundervisningshistoria, då slogs *kristendomskunnskap* och *livssynsorientering* ihop till ett sammansatt ämne: *kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering* (Andreassen, 2013, s. 63). Denna ”multireligiösa” och integrerade religionsundervisning var obligatorisk för alla och hade som syfte att ge en gemensam åskådningsundervisning för alla religioner och livsåskådningar i Norge. Denna form av religionsundervisning kritiserades tidigt av minoritetsreligioner och minoritetsåskådningar för att vara för kristendomsdominerad samt att den bryter mot religionsfrihetslagen. Modellen ansågs vara orättvis och diskriminerande mot minoriteter. För att minoriteterna i Norge skulle gå med på att delta i denna form av religionsundervisning fick modellen absolut inte sätta någon vikt på någon enskild religion. (Skeie, 2017, s.25–27.)

Det multireligiösa och integrerade ämnet *kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering* har ändrats flera gånger sedan 1997. Ändringarna har oftast varit på grund av kritik som kommit från externa internationella humanitära rörelser. Bland annat kritiserades ämnet år 2007 av Europakonventionen för att vara för partisk till kristendomen och för kristendomsdominerat. Enligt Europakonventionen bröt ämnet mot religionsfrihetslagen för elever med icke-kristen bakgrund. Efter Europakonventionens kritik omformulerades ämnet 2008 till den icke-konfessionella, integrerade, neutrala och opartiska *kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering* som finns i Norge idag. (Skeie, 2017, s.25–26.)

Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering är ett allmänt ämne som har som syfte att få elever av olika bakgrunder närmare varandra. Ämnet måste vara objektivt, kritiskt och pluralistiskt. Detta antyder att ämnet undervisas opartiskt och baserar sig på fakta och att alla religioner och livsåskådningar respekteras.

Undervisningen är icke-konfessionell, vilket betyder att den inte får innehålla predikande, konverterande eller religiösa handlingar. Likvärdig undervisning är grunden för ämnet, vilket innebär att alla religioner och livsåskådningar behandlas akademiskt och professionellt lika. Anpassad undervisning är en ledande princip för ämnet. Undervisningen ska också vara varierande. Vårdnadshavarna och eleverna ska beaktas när läraren väljer arbetsmetod, så att de känner att deras religion eller livsåskådning är respekterad och att ingen annan religion eller livsåskådning får mera tyngd än en annan. Största vikten borde sättas på respekten för individernas och de lokala samfundens syn och åsikter. (Skeie, 2017, s. 27.)

2.4 Undervisning i kristendomskunskap (Danmark)

Undervisning i evangelisk-luthersk tro har Danmark haft sedan 1530-talet. År 1814 fick Danmark den första skollagstiftningen och med den kom skolplikten. Skolplikten födde den så kallade *almueskolen* i Danmark. *Almueskolen* valde sin värdegrund från den evangeliska-lutherska läran och viktiga ämnen som lärdes i *almueskolen* var Luthers lilla katekes, religion, räkning och läsning. *Almueskolen* hade också som mål att förse Danmark med etiskt bildade och funktionella medborgare. (Juul, 2006, s. 74–75.)

År 1849 fick Danmark religionsfrihet. Samtidigt som religionsfrihetslagen trädde i kraft skiljdes den kyrkliga och statliga skolan åt och *almueskolen* bytte namn till *folkeskolen*. Skolplikten ändrades också till läroplikt. Religionsfrihetslagen gav religions- och åskådningsminoriteter möjlighet att inte delta i religionsundervisningen. (Juul, 2006, s. 75–76.)

Danmarks religionsundervisning blev icke-konfessionell och integrerad 1975 då den med inspiration av Sveriges integrerade religionsundervisningsmodell från 1962, gick från att vara helt och hållet ett evangelisk-lutherskt läroämne till ett kunskapsbaserat läroämne med evangeliska-lutherska tron som det centrala kunskapsområdet inom kristendomen (Zilliacus, 2013, s. 95). Från och med 1975 blev också främmande religioner och andra livsåskådningar ett tema inom religionsundervisningen för årskurserna 6–9. Under religionsundervisningslektionerna skulle eleverna läsa och förstå bibliska texter och sedan bedömdes deras tolkningar. År 1989, efter ökad

globalisering och inflyttning, började det undervisas mera om den danska och kristna kulturen. I religionsundervisningen började också undervisning om främmande religioner i form av dialog: ”kristnas bemötande av andra religioner”. Forskare anser idag att detta skapade en väldigt stark ”vi och de”-situation i skolorna. År 2004 kom undervisning i livsåskådning och etik till som centrala innehåll i religionsundervisningen och detta sammanflätades stadigt med den religiösa dimensionen. I Danmarks nationella läroplan för *kristendomskundskab* finns det inga målsättningar för hur lärare ska lära ut icke-kristna religioner och andra livsåskådningar, utan lärare har fria händer att undervisa dessa ifall de vill. (Jensen & Kjeldsen, 2013, s.190–202.)

Religionsundervisningen, eller *kristendomskundskab*, i Danmarks *folkeskoler* är obligatorisk. I årskurserna 1–9 har de 1–2 religionslektioner i veckan, med undantag i årskurs 7 då de har konfirmationsförberedelser istället för religionsundervisning. Konfirmationsförberedelserna sker utanför skoltid och hålls av en evangelisk-luthersk präst. *Kristendomskundskab* är obligatoriskt i grundskolan och gymnasiet, men elevers vårdnadshavare kan be om befrielse. Ett alternativt ämne för religionsundervisning finns i väldigt få skolor i Danmark. (Llorent-Bedmar & Cobano-Delgado, 2014, s. 53 & Jensen & Kjeldsen, 2013, s. 190.)

Huvudmålet med Danmarks religionsundervisning är att ge eleverna en kunskap och möjlighet att tolka olika religiösa dimensioner. Det centrala innehållet är kristendomens historiska och samtida betydelse. Eleverna ska lära sig vikten som bibliska texter har haft på den danska kulturen samt lära känna andra icke-kristna religioner och livsåskådningar. Genom existentiella frågor och att finna svar i kristendomen och andra religioner och livsåskådningar, lär sig eleverna sin demokratiska plats i samhället. Religionsundervisningen ska hjälpa eleverna få en uppfattning om meningen med livet genom tydande av de olika religionerna. Elevernas insikt med meningen i livet ska förstärka religionen. (Jensen & Kjeldsen, 2013, s. 200–202.)

2.5 Religionsundervisning (Island)

Island var en del av det danska kungariket från medeltiden till år 1874. Island fick större frihet från Danmark år 1874 när de firade sitt första millennium befolkat av människor. Samtidigt införde Island religionsfrihet. Den allmänna skolan på Island kallades för folkskolan från 1907 till 1974 då den bytte namn till grundskolan (isländska: *grunnskóli*) (Gunnarsson, 2014, s. 134.) Fram till 1926 var religionsundervisningen på Island en förberedelse för konfirmation och en undervisning av Luthers katekes. Efter 1926 var det endast kyrkans uppgift att förbereda barn för konfirmation och undervisa om Luthers katekes och inte grundskolans. Formellt skildes kyrkan och staten åt år 1926 och från och med det blev religionsundervisningen icke-konfessionell. Religionsundervisningens centrala innehåll var dock fortfarande bibelkunskap. År 1974 började den isländska grundskolan undervisa om andra religioner än kristendomen. (Gunnarsson, 2008, s. 9–10 & Pétursson, 2014, s. 126.)

Det är svårt att bestämma när religionsundervisningen på Island blev integrerad, eftersom Island har varit ett mycket religiöst och kulturellt homogent land. På grund av homogeniteten har det inte behövts någon debatt ifall man ska inkludera alla elever i samma religionsundervisning. (Gustavsson, 2017, s. 9–10.)

Undervisningen i religion har kallats ”religionsundervisning” på Island sedan 2008, då den bytte från ”kristendomskunskap, etik och religionskunskap” (Gunnarsson, 2014, s. 132–133). Sedan 2008 har också religionsundervisningen på Island hört till socialvetenskaperna, det vill säga i samma grupp som samhällslära, historia, geografi och sociologi och filosofi (Gunnarsson, 2014, s.133). Enligt Islands senaste läroplan för grundskolan hör också religionskunskaper, livsfärdigheter, jämställdhetslära och etik till religionsundervisningen. Socialvetenskaperna i Islands grundskolor är det fjärde största ämnet, efter det isländska språket, konst och hantverk och matematik. En elev som tillhör en annan religion eller åskådning har rätt enligt religionsfrihetslagen att inte delta i obligatoriska lektioner där det undervisas om religioner eller åskådningar. Befrielse från religionsämnet kan eleven få ifall vårdnadshavarna har ett giltigt argument. Undervisningsanordnarna ska dock ordna undervisningen på ett sådant sätt att alla elever kan delta, oberoende av religion eller åskådning. (Ministry of Education, Science and Culture, 2012, s. 50, 51 & 80.)

Enligt den senaste isländska läroplanen från 2012 är religionsundervisningen ett ämne inom ämnet socialvetenskaper. Religionsundervisningen på Island är till för att ge eleverna en bredare förståelse för världsreligionerna. Eleverna ska också med hjälp av religionsundervisningen få en ökad tolerans och öppenhet mot främmande religioner. I den isländska läroplanens läroämne socialvetenskaper ska eleverna lära sig om den lokala miljön, samhället och historien. Eleverna ska också få kompetens att förstå sig själva och andra samt kompetens att forma och behålla en relation med andra. (Ministry of Education, Science and Culture, 2012, s. 202–203.)

2.6 Religion eller Livsåskådningskunskap (Finland)

I Finland skildes stat och kyrka åt år 1865, och ett år senare grundades den finländska folkskolan. Innan folkskolan var det kyrkans uppgift att undervisa det finländska folket. Trots att kommunerna tog över ansvaret för undervisningen var folkskolans centrala mål att fostra eleverna till goda kristna och kyrkan tog fortfarande hand om religionsundervisningen. Kyrkan i Finland hade rätt att övervaka religionsundervisningen ända fram till 1994. År 1921 kom läroplikten till Finland. På grund av den evangelisk-lutherska kyrkans roll och betydelse i Finlands historia blev den erkänd som Finlands folkkyrka när Finland fick sin självständighet 1917. Samtidigt erkändes också den ortodoxa kyrkan som Finlands andra folkkyrka. Religionsfrihet och rätt att inte tillhöra någon religion implementerades i den finländska grundlagen 1922 och sedan 1923 har Finland gett undervisning i minoriteters religion och livsåskådningskunskap ifall det finns tillräckligt med elever som kräver det. (Björkstrand, 1993, s. 157–158 & Sakaranaho, 2013, s. 228–230.)

Världsreligionsundervisningen infördes i de finländska folkskolorna i början av 1950-talet och de olika världsreligionerna blev granskade ur ett kristet perspektiv. När den finländska grundskolan grundades 1970 fortsatte man undervisa om världsreligionerna, men endast i årskurs 7. I grundskolan bemöts världsreligionerna med positiv anda och utgående från världsreligionernas egna förutsättningar och inte ur ett kristet perspektiv. (Utbildningsstyrelsen, 1979, s. 221–222 & Tamminen & Vesa, 1982, s. 123.)

I och med införandet av grundskolan i Finland år 1970 slutade man använda religionsundervisningen i skolan som en förberedelse för konfirmationen, vilket betyder att konfessionaliteten i de finländska skolorna ebade ur en aning. Det var dock fortfarande tillåtet att utöva religion under religionslektionerna. I och med lagförändringen av Finlands religionsfrihetslag år 2003 förbjöds utövning av religion i de finländska skolorna. Den konfessionella undervisningen tog därmed slut år 2003. Grunden för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 har dock olika religionsläroämnen bundna till sina respektive samfund. (Sakaranaho, 2013, s. 245–247.)

Finland har två folkkyrkor, den evangelisk-lutherska och den ortodoxa kyrkan. Enligt den finska statistikcentralen för befolkningsstruktur, 31.12.2017, tillhör majoriteten av Finlands folk, cirka 70 %, den evangelisk-lutherska kyrkan och cirka 1 % den ortodoxa kyrkan (Tilastokeskus.fi, 2018). Inga av de andra nordiska länderna har mer än en folkkyrka. (Sakaranaho, 2013, s. 229–230.)

Till skillnad från de andra nordiska länderna visar Finlands modell för religionsundervisningen en stark kontinuitet sedan religionsfrihetslagen 1923. Läroämnet *religion* är idag, trots uppdelningen i olika konfessionella grupper, inte längre konfessionell i betydelsen att undervisningen är bunden till det aktuella religionssamfundets lära (Björkstrand, 1993, s. 166). Läroplansgrunderna från Utbildningsstyrelsen utformas i dialog med de religiösa samfund som utgör konfessionella grupper i skolans åskådningsundervisning (Kallioniemi & Ubani, 2012, s. 179). I religionsundervisningen i Finland, även när det gäller elevens egen religion, eftersträvas icke-konfessionalitet i betydelsen att utgångspunkterna för och syftet med lärandet präglas av objektiva och neutrala perspektiv. (Ubani & Tirri, 2014, s. 108).

I Finland deltar majoriteten, cirka 92 %, av eleverna i undervisningen av evangelisk-luthersk religion. För att en minoritetsreligion ska undervisas i Finlands grundskolor finns det tre krav som religionen måste uppfylla. Det första är att religionen måste vara ett registrerat samfund i Finland. Det andra är att religionen måste ha en läroplan godkänd av Utbildningsstyrelsen i Finland. Det tredje är att minst tre elever i samma kommun har vårdnadshavare som begär att deras barn ska få undervisning i den religionen. Uppfylls dessa krav, är kommunen skyldig att ordna religionsundervisning i elevens egen religion. Samma krav gäller de elever som inte tillhör någon religion,

vilka kan få undervisning i livsåskådningskunskap istället för religion om det finns minst tre elever vars föräldrar begär att de ska få undervisning i livsåskådningskunskap (Ubani & Tirri, 2014, s. 105, 108.)

2.7 Sammanfattning

Religionsfrihet i de nordiska länderna betyder att medborgarna får tillhöra vilken religion de vill utan risk att bli förföljd eller diskriminerad. I de flesta av de nordiska länderna ändrades religionsundervisningen från att vara konfessionell till att vara icke-konfessionell när den slutade vara en förberedelse för konfirmationen. I Finland fortsatte man dock att utöva religion under religionslektionerna efter att konfirmationsförberedelse tagits bort från undervisningen år 1970. (Sakaranaho, 2013, s. 245–247).

Integrerad religionsundervisning är kanvara den del som delat religionsundervisningen mest i Norden. Med Sverige som ledare för den integrerade modellen följde Danmark och Norge, medan man i Finland utvecklade en separerande modell. Island har en integrerad modell, men har aldrig tagit upp det till diskussion så inget årtal för införande finns.

Undervisning i elevers egen religion och egen undervisning för samfundslösa, eller en så kallad separerande religionsundervisning, är den integrerade religionsundervisningens motsats. Finland är just nu det enda nordiska landet som undervisar separerande religionsundervisning. Norge har undervisat en egen undervisning för samfundslösa, men den undervisningen avbröts när den integrerade religionsundervisningen kom till Norge.

3 Elevens rätt till undervisning i egen religion

3.1 Religionsundervisning enligt grundlagen i Finland

I lagen om grundläggande utbildning 13 § står det att den religion som är i majoritet i skolan är den religion som skolan ska utgå från. Det är även möjligt för elever i Finland att få undervisning i en annan religion, ifall det i samma kommun finns minst tre elever med vårdnadshavare som begär undervisning i samma minoritetsreligion. Ifall en elev tillhör flera religionssamfund, är det vårdnadshavarnas uppgift att bestämma vilket samfund som eleven ska få undervisning i. Elever som inte tillhör något religionssamfund, eller elever som tillhör religionssamfund som det inte ordnas utbildning för, ska på vårdnadshavarens begäran undervisas i livsåskådningskunskap. Undervisning i livsåskådningskunskap erbjuds endast om det i respektive kommun finns minst tre elever som har rätt till det. (Lag om grundläggande utbildning, 2003 & Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 1–2.)

I lagen om grundläggande utbildning 30 § står det att den som deltar i utbildning under arbetsdagarna har rätt att få undervisning enligt läroplanen. Undervisningsgrupperna ska sammanställas så att läroplanens mål kan uppnås i undervisningen. Undervisningsgrupperna bildas i regel utgående från årskurserna. (Lag om grundläggande utbildning, 2003.)

Om en elev inte deltar i majoritetens religionsundervisning eller i livsåskådningskunskapen och undervisning i elevens egen religion inte ordnas i skolan, ska annan undervisning eller handledd verksamhet ordnas för eleven. Istället för att skolan ordnar annan undervisning eller handledd verksamhet, kan elevens eget religionssamfund ordna undervisningen. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 3.)

På grund av små undervisningsgrupper i minoriteternas religionsundervisning kan det hända att eleverna blir satta i undervisningsgrupper som flera olika årskurser deltar i eller att undervisningen ordnas i en annan skola än den egna. I dessa fall ska utbildningsanordnaren tänka på att alla elever har rätt att få undervisning enligt läroplanen och att undervisningen är jämlik med majoritetens religionsundervisning. Det är också skolans skyldighet att ordna transport åt eleverna och värna om

säkerheten om undervisningen sker vid annan läroanstalt. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 3.)

När åskådningsämnena undervisas i samma grupp, ska man beakta att åskådningsämnena i läroplanen har egna separata mål och innehåll. Målen och innehållet för religion och livsåskådningskunskap är olika, trots att vissa delar från dessa kan uppfattas som lika. Religionsundervisningen ska också genomföras i enlighet med elevens religionssamfund och dessa har egna särskilda lärokurser. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 3.)

Enligt lagen om grundläggande utbildning 14 § är det statsrådet som bestämmer de allmänna riksomfattande målen och veckotimmarna för undervisningen. Utbildningsstyrelsen bestämmer målen för det centrala innehållet samt principerna för samarbete mellan skolan och hemmen och för elevvården. Det undervisas sammanlagt 10 veckotimmar religion eller livsåskådningskunskap i grundskolan årskurs 1–9. Årskurserna 1 och 2 delar på 2 veckotimmar sinsemellan; den enskilda skolan får välja ifall ena årskursen tar bägge veckotimmarna eller ifall de tar en veckotimme var. Årskurserna 3–6 delar på 5 veckotimmar religion/livsåskådning och årskurserna 7–9 delar på 3. Liksom årskurserna 1 och 2 delar även de andra årskurserna veckotimmarna enligt skolornas eget tycke. (Lag om grundläggande utbildning, 2003 & Statsrådets förordning, 2012.)

3.2 Likabehandling enligt diskrimineringslagen

Enligt diskrimineringslagen 8 § får ingen diskrimineras på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Enligt diskrimineringslagen 10 § ska direkt diskriminering anses förekomma när någon på grund av hens omständighet behandlas på ett mer ofördelaktigt sätt än en annan person. Enligt diskrimineringslagen 11 § är särbehandling inte diskriminering ifall man har lagen på sin sida och har ett godtagbart syfte och medlen för att uppnå detta är proportionerliga. (Diskrimineringslag, 2014.)

Enligt diskrimineringslagen 13 § ska indirekt diskriminering anses förekomma när regler, kriterier eller förfaringssätt som framstår som jämlika kan komma att missgynna någon annan på grund av en omständighet som gäller hen som person. Det är inte diskriminering ifall regeln, kriteriet eller förfaringssättet har ett godtagbart syfte och medlen för att uppnå detta syfte är lämpliga och behövliga. (Diskrimineringslag, 2014.)

Enligt diskrimineringslagen 6 § ska utbildningsanordnare och läroanstalter bedöma hur likabehandling uppnås i deras verksamhet och vidta åtgärder för att främja likabehandling. Åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga med beaktande av läroanstaltens resurser. Utbildningsanordnare ska se till att det finns en plan för de åtgärder som krävs för att främja likabehandling. Utbildningsanordnare ska se till att elever, studerande och vårdnadshavare har möjlighet att bli hörda om de främjande åtgärderna. (Diskrimineringslag, 2014.)

3.3 Religionsundervisning enligt religionsfrihetslagen

Finland fick självständighet från Ryssland 1917. År 1919 fick Finland sin första grundlag. I denna grundlag står det att alla finländare har rätt att utöva sin egen religion i det allmänna och privat. Finland förklarade sig också samtidigt neutral till alla religioner. Den evangelisk-lutherska kyrkan, som majoriteten av finländarna tillhörde, blev utsedd till Finlands första nationalkyrka. Den ortodoxa kyrkan blev utsedd till Finlands andra nationalkyrka. Finland var under början av sin självständighet mycket homogent. De enda icke-kristna minoriteterna i Finland under den tiden var judar och muslimska tatarer. Av dessa två var det endast judarna som fick medborgerliga rättigheter efter Finlands självständighet. (Sakaranaho, 2013, s. 229–230.)

Religionsfrihet har man haft i Finland sedan 1922. Religionsfrihetslagen 1922 ger också en individ rätten att inte tillhöra någon religion alls. I grundskolelagen 1923 bestämdes det att i de finländska grundskolorna ska det undervisas, förutom de vanliga skolämnena, både religion och etik. Det bestämdes att religionsundervisningen ska handla om majoritetens religionssamfund och etikundervisning ifall det finns tillräckligt många vårdnadshavare som vill att deras barn ska få sådan undervisning. (Sakaranaho, 2013, s. 229–230.)

Ändring i Finlands religionsfrihetslag skrevs 2003. Före ändringen 2003 har religionslärare behövt tillhöra religionen de undervisar. Efter 2003 har religionslärare inte mera behövt vara medlemmar inom den religion de undervisar. Detta betyder att en person kan undervisa religion i Finland utan att tillhöra religionen man undervisar, förutsatt att man har behörig examen. (Sakaranaho, 2013, s. 240, 244.)

Religionsfrihetslagen i Finlands grundskoleundervisning uppmanar att undervisningen ska anpassas till den religion som majoriteten av eleverna bekänner sig till. Det ska alltid finnas möjlighet för minoritets elever att få undervisning i minoritetsreligioner och livsåskådning om det finns minst tre elever i kommunen som är berättigad till det. Om det inte finns en enskild lärokurs för en religion i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 så får dessa elever välja att delta i majoritetens religionsundervisning eller i livsåskådningskunskap. Det står också i religionsfrihetslagen att ingen elev ska tvingas utöva en viss religion om den går emot hans övertygelse. (Undervisnings- och kulturministeriet, u.å.)

3.4 FN:s barnkonvention och barnens rätt till undervisning i egen religion

FN:s konvention om barnens rättigheter har existerat sedan 1924 och har omarbetats två gånger, 1959 och 1989. År 1924 var det Nationernas Förbund som under Genève-deklarationen värnade för barnens rätt till utveckling, överlevnad och skydd. Den var främst utarbetad för att ge barn bättre skydd i arbetslivet. Barnkonventionen omarbetades första gången 1959 och huvudpunkten med omarbetningen är föräldrarnas ansvar för sitt barn. Den senaste omarbetningen kom 1989 och i den har mänskliga rättigheter slagits ihop med barnens rättigheter. (Klasson Sundin, 2011, s. 58.)

Alla länder, förutom USA, har skrivit under och ratificerat konvention om barnens rättigheter från 1989. Finland skrev under 1991. Barnkonventionen innehåller 54 olika artiklar om vilka rättigheter barn har, och har fyra viktiga huvudprinciper: Alla barn är jämlika, barnets rätt prioriteras vid allt beslutsfattande, barnet har rätt till ett gott liv och barnets åsikter beaktas. De följande artiklar som nämns handlar om barns rätt till undervisning och religion. Artikel 1 i barnkonventionen säger att alla som är under 18

är klassas som barn. Artikel 2 handlar om att inga barn får diskrimineras på grund av hans eller hans föräldrars ras, hudfärg, kön, språk, religion, nationalitet och så vidare. Artikel 14 handlar om barnets tanke-, samvets- och religionsfrihet och den vägledning som föräldrarna ger barnet ska respekteras. Artikel 20 handlar om att barn som inte kan bo med sin familj har rätt till särskilt skydd och stöd och i sådana fall ska man beakta kontinuiteten i barnets uppfostran och ta hänsyn till barnets etniska, religiösa och språkliga bakgrund. Artikel 30 handlar om att barn som tillhör en minoritet eller urbefolkning har rätt till sin egen kultur, religion och sitt eget språk. Artikel 28 handlar om att alla barn har rätt till en kostnadsfri utbildning och artikel 32 handlar om att barn inte får utföra arbete som kan hindra dem att få sin utbildning eller som kan hota deras utveckling och hälsa. (lapsiasia.fi, u.å.)

FN:s konvention om barnets rättigheter tas upp i den finländska religionsundervisningen redan från årskurs ett. Eleverna ska lära sig vad barnets rättigheter och de mänskliga rättigheterna betyder ur ett individuellt och kollektivt perspektiv. Läroplanens innehåll för religion ska också lära ut ”ett gott liv” som barnkonventionen är en del av. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 282–283.)

3.5 Läroämnet religion i den finländska läroplanen

Läroplanen 2014 innehåller mål och ramar för undervisning i den evangelisk-lutherska tron, men den innehåller också mål och ramar för bland annat den ortodoxa tron, katolska tron, islam, judendomen och flera andra (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 149–151). Jag väljer dock att nämna endast mål och ramar för den evangelisk-lutherska tron och ortodox religion. Läroplanen för evangelisk-luthersk tro, ortodox tro och alla andra religioner som det finns ramar för i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, har gemensamma mål och ett centralt innehåll för att trygga religionsämnets enhetlighet. De olika religionerna har egna preciserade läroämnesbeskrivningar så att innehållet är i enlighet med den egna religionens särart. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 285.)

Religionsämnet i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 har många olika mål. Läroämnet ska allmänbilda eleverna inom religion och livsåskådning med fokus på den egna religionens mångfald och konfessionella

traditioner i Finland. Läroämnet ska också undervisa om andra religioners och livsåskådningars traditioner runt om i världen. Detta läroämne ska lära eleverna att religion och kultur går hand i hand och få dem att förstå och delta i diskussioner gällande religion samt vägleda dem att kritiskt analysera religioner och livsåskådningar från olika perspektiv. Religioners typiska språk, symbolik och begrepp ska eleverna också lära sig. Eleverna ska handledas till etiskt tänkande, såsom att respektera livet, människovärdet och det som är heligt för dem själva och andra. Inom etiken ska eleven lära sig att det går att jämföra sin egen religions etik med andra religioners och livsåskådningars etik. Undervisningen ska uppmuntra eleverna att själva börja tänka på etiska frågor samt stöda deras självkännet, självaktning och utveckla deras livskompetens. Elevens identitet, livsåskådning och världsåskådning är hans egen, och undervisningen ska hjälpa eleven att forma dessa individuellt. Religionsundervisningen ska fostra eleven så att hen blir en fungerande, ansvarsfull medlem i sitt klassrum, det demokratiska samhället och till en världsmedborgare. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 146.)

I årskurserna 1–2 ska religionsundervisningen behandla elevernas egna religiösa och konfessionella bakgrund samt lära dem att man ska möta andra personer i klassen, skolan och närmiljön med annan livsåskådning med respekt. I dessa lägre årskurser ska eleverna lära sig grunden för religionsämnet. Uttryckandet av känslor uppmuntras och eleverna ska lära sig identifiera andras känslor och respektera andras åsikter. Eleverna ska handledas i att vara ansvarsfulla och rättvisa samt vara aktiva i diskussioner. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 146.)

Eleverna i årskurserna 1–2 ska bekanta sig med sin egen familjs släkt, historia och livsåskådning samt den egna religionens högtider och helger, deras innehåll, innebörd och hur de firas. Eleverna ska också utforska den egna religionens centrala begrepp, symboler och mångfald samt deras berättelser, traditioner och seder. Om skolans minoritetsreligioner ska också eleverna undervisas. Vad religionslöshet är och vad det innebär ska också tas upp. Etiken behandlar födelse, liv och död samt handlingar och konsekvenser. Eleven ska också lära sig att ta ansvar för andra människor, miljön och naturen samt empati, människovärde och individualitet. Eleven ska få bekanta sig med barnens rättigheter och andligt välbefinnande hos människan. Allt detta innehåll ska utveckla elevens emotionella färdigheter. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 147.)

I den ortodoxa trons religionsundervisning ska eleverna i årskurserna 1–2 lära sig sin egen religions särdrag, vokabulär och symboler. Kyrkoårets centrala högtider och olika typer av gudstjänster samt traditioner, seder och helgon tas också upp i undervisningen. De ortodoxa eleverna ska också lära sig sin egen klass och närområdets olika religioner och åskådningar. Eleven ska lära sig ansvara för miljön och naturen samt empati, omtänksamhet, förlåtelse, ärlighet, omsorg och kärlek. Livet och döden behandlas med hjälp av Gamla och Nya testamentets berättelser. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 149.)

I årskurserna 3–6 ska undervisningen i religion bredda och fördjupa de kunskaper som eleven har om sin egen religion. Eleven ska lära sig om religionens heliga skrifter, berättelser, centrala lära, etiska principer, ritualer och seder. Som i de flesta ämnen ska de uppmuntras till att fråga och undra. Finlands och Europas religionshistoria lärs ut och eleverna ska bekanta sig med hur religionernas utbredning ser ut i dagens Europa. Eleven ska själv lära sig hitta undervisningsmaterialet via olika medier. Eleven ska ta ansvar för sina handlingar. Dessutom tas barnets och mänskliga rättigheter upp och eleven ska träna sina emotionella kunskaper och uppmuntras att skapa en vänskaplig relation med sina klasskamrater samt motarbeta diskriminering. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 281.)

Årskurserna 3–6 ska fokusera på kristendomens och de andra finländska religionernas religiösa källor, heliga skrifter, personer, musik, symboler, heliga platser och byggnader. Religionernas budskap ska tas upp i undervisningen samt deras mångfald och centrala berättelser, konst, vetenskap och kultur. Innehållet ska också ge eleverna kunskap om varifrån religionerna i Finland kommer, med grundläggande fokus på kristendomen, judendomen och islam. Människovärdet, respekt för livet och att värna om naturen hör till de centrala innehållen. Eleven ska lära sig begrunda sina val och handlingar samt förstå att hen är en världsmedborgare och har ett globalt ansvar. Etiska normer i den egna religionen och gemensamma etiska uppfattningar som är gemensamma för olika religioner tas också upp. Även i årskurserna 3–6 ska barns rättigheter behandlas. Eleven ska också lära sig att diskutera etik och religioner och motivera sina synpunkter. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 282–283.)

I den ortodoxa trons religionsundervisning ska de i årskurserna 3–6 granska vad som är heligt, bekanta sig med de egna och andra religioners högtider och seder, och

jämföra likheter mellan islam, judendomen och den ortodoxa kristendomen. Ekumenik och förhållandet mellan mänskliga rättigheter och religion ska också behandlas. Eleven ska bekanta sig med den ortodoxa lärans källor och grundläggande begrepp. Det liturgiska livet, de heliga mysterierna och kyrkliga förrättningar i vardag och fest ska eleven lära sig. Gamla och Nya testamentet ska eleven bekanta sig med och kunna se deras relationer till kyrkoårets händelser. Eleven ska också bekanta sig med de tio budorden och fundera över egna etiska val, konsekvenser av dem och hur de bidrar till självkännedom, livskompetens och en positiv syn på livet. Eleven ska lära sig värna om andra människor, miljön och naturen samt att respektera livet och en hållbar framtid. Eleven ska också bekanta sig med likheter mellan kristna värderingar och den europeiska människorättsuppfattningen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 286–287.)

3.6 Läroämnet livsåskådningskunskap i den finländska läroplanen

I läroämnet livsåskådningskunskap ska eleven undervisas att få en förmåga att sträva efter det goda i livet. Ämnet ska lära att individer, samhälle och kulturarv är de faktorer som förnyar och skapar kulturer och livsåskådningar. Eleven ska också handledas i att alla har förmåga att aktivt påverka sina egna tankar, handlingar, studier och lärande, vilket betyder att denna undervisning ska anpassas efter elevens tanke- och upplevelsevärld. Ett mål för livsåskådningskunskapen är att utveckla elevens förmåga att växa till självständiga, toleranta, ansvarsfulla och omdömesgilla medlemmar i sitt samhälle. Eleven ska fostras till en demokratisk medborgare i en global och snabbt föränderlig värld, vilket förutsätter att hen ska bli alltmer kulturellt allmänbildad samt utvecklar sin förmåga att tänka och handla etiskt och kritiskt. Kritiskt tänkande inom livsåskådningskunskap handlar om att söka orsaker till fenomen och se sammanhang mellan dem. Eleven ska ha känsla för situationer, kunna ändra sitt förhållningssätt och vara öppen och reflekterande. Kompetensen är viktig i undervisningen av livsåskådningskunskap; eleven ska få förmågan att tänka och lära sig kulturell och kommunikativ kompetens, vardagskompetens och kunna delta, påverka och ta ansvar. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 151–152.)

I de följande stycken skriver jag om de respektive mål som årskurserna 1–6 har inom livsåskådningsämnet. Årskurserna 7–9 har jag valt att ska lämnas bort för att jag anser att dessa årskurser inte är lika viktiga i relation till min avhandling.

I årskurserna 1–2 ska tyngden i livsåskådningskunskapen läggas på att utveckla elevens samarbets-, kommunikations- och uttrycksförmåga samt tänkande och lärande. Läraren ska också vara lyhörd och respektera elevens tankar och erfarenheter, så att läraren kan hjälpa eleverna att utveckla en sund självkänsla och positiv självbild. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 152.)

Livsåskådningsundervisningen i årskurserna 1–2 ska träna elevens samtalsfärdigheter samt förmåga att lyssna på andra. Vad som är gott och ont handlande ska också tas upp samt vad vänskap har för betydelse i någons liv. Innehållet ska också berätta om olika livsstilar och sätt att leva. Fördjupning i hur det är att leva tillsammans och betydelsen av regler, förtroende, ärlighet och uppriktighet i vardagliga situationer och miljöer i elevens liv hör också till i livsåskådningskunskapen. I undervisningen ska det tas upp hur världen kom till samt hur elevens handlingar påverkar miljön. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 152–153.)

Livsåskådningskunskapen i årskurserna 3–6 ska uppmuntra och stödja elevens strävan till att skapa sin egen identitet och livsåskådning. Centrala aspekter i undervisningen är att stödja utvecklingen av elevens etiska tänkande, kulturella färdigheter och förmåga att uttrycka sina åsikter och motivera dem. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 290.)

Innehållet i årskurserna 3–6 ska vägleda eleven att leva ett gott liv. Eleven ska fostras att möta andra med respekt och respektera olika synsätt samt att få en förståelse för att alla har rätt till tanke-, religions- och livsåskådningsfrihet. Man ska fördjupa sig i värde och norm och eleven ska reflektera över jämlikhet, lycka och ett bra liv. I undervisningen ska man fördjupa sig i den finländska kulturen och minoritetskulturer samt olika livs- och världsåskådningar. Vad jämlikhet, godkännande, förståelse och troende innebär tas också upp. Vad världsarv har för värde lärs också ut. Eleven ska lära sig att leva tillsammans med andra genom att undersöka betydelsen av överenskommelser, löften, rättigheter och skyldigheter, jämlikhet, fred och demokrati, både i det vardagliga livet och i större omfattning. I livsåskådningskunskap ska eleven

fördjupa sig i olika naturuppfattningar, naturens och människans framtid samt hållbar utveckling. Eleven ska också få en förmåga att förklara och motivera sina synpunkter i förhållande till världsbilden och en hållbar framtid. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 290–291.)

4 Strävanden till en integrerad åskådningsundervisning i Finland

4.1 Ökad mångfald i Finland

Diskussionen om den finländska modellen för åskådningsundervisning har intensifierats de senaste åren. Detta kan bero på en förändring i mångfald i Finlands samhälle och skola. I majoritetsreligionen, den finländska evangelisk-lutherska kyrkan, skriver mer än 10 000 medlemmar ur sig varje år, medan religionslösa och religionsminoriteter får fler medlemmar. Finlands starkast växande religioner och åskådningar, tillsammans med de religionslösa, är islam, pingströrelsen och den katolska kyrkan. Många nya samfund har också ökat i Finland, såsom ursprungsreligioner och nyhedendom. (Finlands officiella statistik, 2015.)

År 2010 deltog ungefär 94,4 % av alla Finlands elever i årskurserna 1–6 i den evangelisk-lutherska religionsundervisningen. Redan 2013 hade det andelen sjunkit till 92 %. En ändring på 2,4 procentenheter verkar marginell, men det är cirka 13 361 elever färre (Finlands officiella statistik, 2017). Andelen elever som deltar i livsåskådningskunskap har stigit från 3 % år 2010 till 4 % år 2013. Den ortodoxa religionsundervisningen har också fått ökad andel elever från 2010 till 2013, från cirka 1 % till 1,4 %. Andra minoritetsreligioners undervisning har från 2010 stigit från 1,6 % till 2,1 % 2013. År 2013 var det 0,7 % som inte deltog i någon religionsundervisning eller livsåskådningskunskapsundervisning alls. De som inte deltar i någon religionsundervisning eller livsåskådningskunskapsundervisning i skolan är till exempel Jehovas vittnen. (Ubani & Tirri, 2014, s. 105, & Kimanen, 2016, s. 265.)

4.2 Vi och de

Ett homogent land som snabbt blir mer och mer heterogent har en tendens att börja skapa gränser mellan ”vi” och ”de”. ”Vi och de”-mentalitet kan vara något som är programmerat in i den mänskliga hjärnan. Det vill säga människan identifierar och kategoriserar binära motsatser, såsom nära och långt borta, du och jag, och vi och de.

Kategoriseringen av ”vi och de”-motsatser kan lätt ske i religionsundervisningen och är en av de största utmaningarna i ämnet. ”Vi, majoriteten” mot ”de, minoriteten”. (Kittelman Flensner, 2015, s.266–267.)

Hos länder med en integrerad, icke-separerande och icke-konfessionell, religionsundervisning, som alla de nordiska länderna förutom Finland har, utgör religionsundervisningen en ypperlig chans för eleverna att träffa elever med annan bakgrund. Sådana interaktioner i klassrummet bidrar till att en social sammanhållning skapas och att eleverna blir mer toleranta och respektfulla gentemot det ”okända”. (Kittelman Flensner, 2015, s. 267.)

I Sverige är det många av eleverna som tillhör en minoritetsreligion som uppfattar att presentationer av deras religion på religionsundervisningen inte motsvarar deras egen syn på sin religion. Religionernas nyanser, mångfald och variation presenteras inte på religionslektionen och eleverna upplever att stereotypa bilder på deras religion förstärks. Många elever väljer att dölja sin religionstillhörighet på grund av att synen på deras religion kan vara politiskt laddad eller ifrågasatt. Det har kommit fram i studier att den allt större elevgruppen som inte tillhör någon religion får mindre behållning av att delta i en integrerad religionsundervisning än vad de elever som tillhör någon religion. (Halvarson Britton & Holmqvist Lidh, 2015, s. 5.)

För att inte presentera en religion felaktigt har många religionslärare i Sverige gett ansvaret åt eleverna att presentera sin egen religion inför alla i klassrummet. En del elever anser att det är en mycket bra sak att få höra om sina klasskamraters egna traditioner, men långt ifrån alla uppskattar att ställas i en sådan position. Förväntningarna och pressen som sätts på eleverna som presenterar upplevs besvärande. Det finns forskning om hur enskilda elever som presenterat sin religion och tradition har utsatts för skrämmande negativa konsekvenser. (Halvarson Britton & Holmqvist Lidh, 2015, s. 6.)

4.3 Medborgarinitiativ nummer 1438

Den 13.8.2015 startade ett medborgarinitiativ i Finland, *Ett gemensamt åskådningsläroämne för samtliga elever i grundskolan*. Initiativets huvudmål är att förnya undervisningen i åskådningsämnena. Initiativtagarna försökte få ett gemensamt åskådningsläroämne för samtliga i elever i grundskolan och få bort segregeringen som sker i åskådningsämnet när elever i skolan har olika eller ingen tro alls. Medborgarinitiativet var riktat till Undervisnings- och kulturministeriet, som har makt att ta upp ärendet till vidare behandling (Medborgarinitiativ 1438, 2015.)

Initiativtagarna var fem stycken, varav tre var klasslärare, en modersmåls lärare och en jurist. De som öppet stött initiativet är professorer, rektorer, lärare och studerande. Initiativet har också fått stöd av ett antal organisationer, bland annat från Demarinuoret, Svensk Ungdom, Vihreiden nuorten ja opiskelijoiden liitto ViNO, Vasemmistonuoret, Piraattinuoret och Piratpartiet. (Katsomusaloite.fi, 6.3.2017.)

Initiativtagarnas motiveringar var att elever som inte tillhör den evangelisk-lutherska tron inte blir likvärdigt behandlade, eftersom möjligheten att dessa elever får undervisning i sin egen religion i skolan är liten. Detta beror på att det antingen inte finns tillräckligt med elever för en undervisningsgrupp i den egna religionen eller att det inte finns behöriga lärare inom den religionen i skolan. De som kan få en undervisning i den egna religionen, annan än den evangelisk-lutherska, får håltimmar och längre skoldagar än sina klasskamrater. Dessa minoritetsreligioner undervisas i väldigt få skolor och eleverna tillhörande minoritetsreligionerna riskerar bli tvungna att förflytta sig till en annan skola för denna lektion. (Medborgarinitiativ 1438, 2015.)

Utbildningsstyrelsen i Finland har gjort läroplaner för endast 13 religioner av de över 50 religiösa samfund som finns i Finland. Alla dessa religiösa samfunds medlemmar har rätt att kräva undervisning i den egna religionen. En kommun måste ordna undervisning i en religion ifall det i kommunen finns minst tre elever, vars föräldrar kräver det. Detta leder till att det behövs allt fler undervisningsgrupper i religion, eftersom det blir allt vanligare med minoritetsgrupper i Finland idag. (Medborgarinitiativ 1438, 2015.)

Medborgarinitiativet motiverar också sitt krav genom att jämföra Finlands åskådningsämne med andra länder i Europa. Initiativtagarna nämner bland annat de

andra nordiska ländernas integrerade modell av religionsundervisningen. De nämner också att det är vanligt i Europa att det undervisas i landets majoritetsreligion, men med etik som alternativ. Andra modeller är etik i första hand och den egna religionen som alternativ, eller att de religiösa samfundet i ett land får använda skolans lokaler för att hålla undervisning åt eleverna i deras religion. (Medborgarinitiativ 1438, 2015.)

Initiativtagarna går också djupare och kräver att den finländska livsåskådningsundervisningen ska vara icke-konfessionell, eftersom Finland inte ska utbilda religionsutövare, utan ge kunskaper och möjligheter för livet. De anser att det inte är förnuftigt att undervisa alla åskådningar enskilt, eftersom man då går miste om att konstruktivt kunna undersöka gemensamma drag mellan alla åskådningars syn på ett bra liv och en bra människa, och inte endast olikheterna. Elever behöver idag få möjligheter till dialog och sociala interaktioner med andra religioner, anser initiativtagarna. Denna form av livsåskådningsundervisning dämpar förekomsten av felaktiga stereotyper och generaliseringar av andra religioners utövare. För att djupare förstå den egna religionen krävs det också att man kan granska den i förhållande till andra livsåskådningar. (Medborgarinitiativ 1438, 2015.)

Initiativtagarna vill att den nya formen av åskådningslära blir ett helt nytt ämne i skolan som ersätter religionsundervisningen. De vill att denna nya modell ska innehålla de gemensamma delarna från religionsläran och livsåskådningskunskapen från den finländska läroplanen 2014 samt de viktigaste delarna från läroplanen som tar upp andra åskådningar. Denna nya modell ska omfatta värdefostran, etik, finländskt kulturarv samt olika religioner och livsåskådningar. Individen ska vara i fokus och alla ska ges en möjlighet att utveckla sin egen livsåskådning. Eleverna ska ses som världsmedborgare och ha möjlighet att styra sitt eget liv, ha förmåga att undersöka världen och vara välfungerande individer i vår värld av mångfald (medborgarinitiativ 1438, 2015).

Den nya modellen ska kunna undervisas av både klasslärare och ämneslärare inom religionsläran och livsåskådningskunskap. Initiativtagarna anser att det kommer att krävas en fortbildning innan lärarna kan undervisa det nya ämnet. Initiativtagarna anser också att Utbildningsstyrelsen ska göra upp en läroplansgrund för detta ämne, vilket beaktar Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheternas krav på att

undervisningen i religion och etik i offentliga skolor ska vara objektiv, kritisk och mångfacetterad (Medborgarinitiativ 1438, 2015).

Alla medborgarinitiativ i Finland avslutas efter sex månader och det krävs över 50 000 stödförklaringar för att det ska tas upp i riksdagen. Insamlandet av stödförklaringar för Ett gemensamt åskådningsläroämne för samtliga elever i grundskolan avslutades 13.2.2016 med totalt 13 469 stödförklaringar. Eftersom initiativet inte kom upp till 50 000 stödförklaringar togs det inte upp i riksdagen. (Medborgarinitiativ 1438, 2015).

4.4 Brändömodellen (årskurserna 7–9)

Kulosaaren yhteiskoulu är ett internationellt högstadium i Finland, med över 40 olika nationaliteter. (Käpylehto, 2015, s. 124). Kulosaaren yhteiskoulu har sedan hösten 2013 prövat en integrerad modell av religionsundervisning (Grönholm, 2013, s. 1).

I den så kallade Brändömodellens läroplan från 2013 är målen att eleven ska stärka sin egen tro, bekanta sig med finländska åskådningstraditioner och bekanta sig med andra åskådningar. Undervisningen har som mål att ge eleven en förståelse för religioners kultur, vad det är att vara människa, att tänka mer etiskt och hjälpa till att förstå den etiska dimensionen av religionen. (Käpylehto, 2015, s. 126.)

Brändömodellen har bemötts både positivt och negativt i Finland. Finlands statsminister 2011–2014, Jyrki Katainen, såg modellen som en ”betydande innovation” och ville se modellen ta över det gamla undervisningssättet. Modellen har blivit negativt mött av både religiösa organisationer och ateistgrupper. De religiösa organisationerna anser att man inte kan uppnå en ordentlig religionsdialog med denna modell och att religionsundervisningen ska förbli som den varit. Ateistgrupperna anser att Brändö-modellen infiltrerar livsåskådningsämnet med kristna tankegångar och strider mot den finländska läroplanen. (Mickelsson, 2014, s. 4.)

4.5 Gemensam åskådningsundervisning i Kyrkslätt (årskurserna 1–6)

Kyrksläotts kommun har i samband med att grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 trätt i kraft 1.8.2016 haft en så kallad samundervisning i åskådningsämnen. Samtidigt togs samma beslut i många andra kommuner och skolor runt om i Finland. (Flemmich, 2017.) Jag skriver om Kyrkslätt och inte någon annan av dessa kommuner och skolor i Finland för att Kyrkslätt har varit den mest aktuella i medierna och myndigheter i Finland.

I Kyrkslätt undervisas alla olika åskådningar i samma grupp på ett religiöst och konfessionellt obundet sätt. Att lära sig tillsammans över religionsgränserna skapar förutsättningar för genuin kommunikation och gemenskap. Hemmens religioner och traditioner möter skolan med öppenhet och respekt, och på det sättet skapas förutsättningar för konstruktiv kommunikation och elevernas utveckling till humana människor. Eleverna ska känna sig trygga, respekterade och hörda i grupperna. Arbetssättet kan innehålla individuella och/eller gemensamma projekt som omfattar flera lärokurser eller överskrider läroämnegränserna. Undervisningen av de olika religionerna följer läroplanen och i enlighet med elevernas religionstillhörighet eller livsåskådning. Undervisningen sker i årskursvisa grupper och bedöms i religion och livsåskådning enligt vitsordskriterierna i läroplansgrunderna.

Varje årskurs har läsåret indelat i olika fenomen eller teman. Dessa teman är valda enligt läroplanen. Målen och innehåll beskrivs i detalj i så kallade årsklockor. Det finns en årsklocka per årskurs. Fenomenen och temana är baserade på evangelisk-luthersk tro, ortodox tro och livsåskådningskunskap. Övriga religioner undervisas inte, men det finns beredskap för islam, judendom och katolsk tro. Djupare inläring genom diskussioner, dramaövningar och projektbaserade arbetssätt nås genom samundervisning. Eleverna får också en förståelse för den egna och andras identitet och synsätt.

I hemuppgifterna ska eleverna diskutera den egna religionen tillsammans med sina föräldrar och på det sättet stöder skolan och hemmen tillsammans elevens personliga åskådningsidentitet. ”Vi och de” undviks genom att inkludera alla i undervisningen. Alla elever och åskådningar värderas lika och undervisning i sammanslagen grupp

ökar toleransen och förståelsen för det annorlunda och gemenskapen blir naturlig trots olikheterna. Modellen utgår från läroplanens värdegrunder och stöds även av synen på lärande och verksamhetskultur. Eleverna är representanter för sin egen åskådning endast i egen utveckling, hemuppgifter och eventuella projekt. Eleverna får vara representanter för sin religion ifall de själva väljer det. Den allmänbildande karaktären hos modellen kan jämföras med samhällsläran. Representanter för olika åskådningar välkomnas till skolorna och elevgrupperna kan också besöka olika heliga eller viktiga platser i närmiljön.

Samundervisningen undervisas av klasslärare i årskurserna 1–6. En klasslärare specialiserad i religionsvetenskap och en ämneslärare inom historia, religion och livsåskådning har planerat samundervisningens mål och innehåll. Samundervisningen är baserad på Kulosaaren yhteiskoulus modell för samundervisning i åskådningsämnen, den så kallade Brändömodellen. Samundervisningen följs av alla lärare i hela svenska Kyrkslätt för att garantera en enhetlig undervisning och bedömning. Kyrkslätt har under de senaste åren inte lyckats rekrytera en behörig lärare inom ortodox tro, och kommunen anser att tillhörighet i den ortodoxa tron inte automatiskt innebär att man är behörig att undervisa den.

Att åskådningsämnena samundervisas innebär inte att man slagit ihop ämnena, utan de olika separata läroplanerna för åskådning och livsåskådning följs. När målen och innehållen skiljer sig från varandra differentierar läraren undervisningen och i vissa fall kan utomstående sakkunniga företrädare för de olika åskådningarna tillkallas. Samundervisningen kan vid behov delas så att de olika åskådningarna är i egna grupper. Modellen anses följa läroplanen och gällande lagstiftning. Samundervisningen i åskådningsämnen planerades i Kyrkslätt på våren 2016 och godkändes av svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden 1.6.2016. (Regionförvaltningsverket, 2017, s. 2–4.)

Samundervisningen i Kyrkslätt kommun fick tidigt på hösten in ett klagomål från en vårdnadshavare med ett barn i en av Kyrkslätt svenska skolor. Föräldern ifrågasätter undervisningen av ortodox tro och är inte nöjd med svaret som hen får av rektorerna för de svenska grundskolorna i Kyrkslätt. Föräldern ansåg att samundervisningen bryter mot flera lagar och skickade ett besvär till regionförvaltningsverket 25.9.2016. Regionförvaltningsverket bad svenska förskole- och utbildningsstyrelsen i Kyrkslätt

att skicka en utredning om samundervisningen av åskådningsämnen samt om ett utlåtande av utbildningsstyrelsen och diskrimineringsombudsmannen.

Regionförvaltningens beslut om samundervisningen av åskådningsämnen i svenska Kyrksläotts skolor kom 21.8.2017, efter att Kyrkslätt redan samundervisat i över ett år. Beslutets bedömning och slutsatser är följande: 1) De gemensamma innehållen från de olika religionernas läroplaner kan undervisas gemensamt, eftersom varje elev får läroplansenlig undervisning och alla deltar på samma villkor. 2) På grund av religionsfrihetslagen kan innehållet i läroplanen som inte är gemensamt inte undervisas gemensamt av en gemensam lärare. Då riskerar minoritets eleverna att hamna i en utsatt position då de inte får samma stöd av läraren som de skulle få vid en separat undervisning. 3) Innan Kyrksläotts gemensamma åskådningsundervisningsmodell kan undervisas måste den lokala läroplanen preciseras bättre så att man kan urskilja likheterna och olikheterna mellan de olika åskådningarna och årsklockan uppfyller inte detta. Hemmen kan inte förväntas undervisa om den egna religionen, utan den måste undervisas i skolan. 4) Regionförvaltningsverket anser att för tillfället följer inte modellen lagstiftningar och grunderna för läroplanen. (Regionförvaltningsverket, 2017, s. 12–13.)

Enligt regionförvaltningsverkets ansvariga jurist, som ansvarar för denna utredning av svenska Kyrksläotts samundervisade åskådningsämnen har regionförvaltningsverket inte makt att tvinga Kyrkslätt att inte undervisa åskådningsämnena gemensamt. Regionförvaltningsverket kan endast påpeka lagligheten och utgå från att kommunen drar sina egna slutsatser och rättar till saken. (Lundberg, 2017.)

5 Metod

5.1 Forskningsuppgift och ansats

Syftet med studien är att undersöka konflikten kring en gemensam åskådningsundervisning som Kyrksläotts kommun infört i de svenska grundskolorna hösten 2016. Utgående från syftet har jag ställt upp följande forskningsfrågor:

1. Vad kännetecknar vårdnadshavarens argumentation kring åskådningsundervisningen?
2. Vad kännetecknar kommunens argumentation kring åskådningsundervisningen?
3. Vad kännetecknar de sakkunnigas syn på åskådningsundervisningen i Kyrksläotts kommun?

Det som undersöks i denna studie är den del av processen i fallet Kyrkslätt som gäller aktörernas och de sakkunnigas argumentation i de dokument som utgjorde grunden för regionförvaltningsverkets beslut 21.8.2017.

Forskningsansatsen i denna studie är kvalitativ, eftersom jag söker en förståelse av uppfattningar, upplevelser och avsikter. Frågeord som vem, hur/på vilket sätt och varför är vanligen de ord som förutsätter att man använder sig av en kvalitativ ansats. (Nyberg, 2012, s. 125–126.)

Med kvalitativa metoder är det forskarens uppfattning eller tolkning av information som är det som fokuseras på. Det som är utmärkande för en kvalitativ metod är att forskaren vill få rikligt med information om få undersökningsenheter och att den präglas av flexibilitet. Ofta är metoderna osystematiska och ostrukturerade och man fokuserar på det unika eller det avvikande. Med kvalitativa metoder kan forskaren visa en helhetsbild av det som undersöks och ger en ökad förståelse för sociala processer och sammanhang. (Magne Holme & Krohn Solvang, 1996, s. 76–81.)

5.2 Fallstudie

Studie av olika typer av ”fall” har länge varit viktig inom medicinen och juridiken. Fallstudien kan klassas som en ny metod inom pedagogiken och började först på slutet av 1960- och början av 1970-talet dyka upp hos pedagoger för att utforska den pedagogiska praktiken. Forskare väljer också metoden för att få djupgående insikter om en viss situation och se hur inblandade personer tolkar den. Inom fallstudien ligger fokuset mera på process än resultat, på kontexten istället för specifika variabler och på upptäckten och inte på bevisen. (Merriam, 1994, s. 8–9.)

Ofta väljs fallstudien som metod ifall det man forskar om har lite eller svåråtkomligt material. Problem på fältet är ofta det som startar intresset för en fallstudie. Inom pedagogiken använder sig forskare av fallstudie för att förstå, förbättra och informera om sin egen praxis. (Merriam, 1994, s. 8, 20–21.)

Fallstudien görs genom att ta reda på vilka frågor det handlar om. ”På vilket sätt?” och ”Varför?” är två vanliga frågor inom fallstudien. Med fallstudie kan forskare använda sig av alla sorters datainsamlingsmetoder. Inom de kvalitativa datainsamlingsmetoderna ska forskaren förstå innebörden av en viss företeelse eller upplevelse. Inom de kvantitativa datainsamlingsmetoderna ska forskaren plocka isär företeelserna och studera deras komponenter som sedan blir de variabler som studeras. (Merriam, 1994, s. 23–24, 30.)

Enligt Bell (2006, s. 20) görs en fallstudie genom att man först identifierar en företeelse. Företeelsen i denna avhandling är en lokal strävan i en kommuns svenska skolor att skapa en gemensam åskådningsundervisning i åk 1–6.

Avhandlingen är en fallstudie för att materialet som studeras inte är samlat till ändamålet av studien. Det är regionförvaltningsverket som har behandlat, bett sakkunniga att analysera och sedan gjort beslut. Studiens material är också avgränsat till endast regionförvaltningsverkets anonymiserade dokument. (Merriam, 1994, s. 24–25.)

Studiens material som jag samlat in till min avhandling kommer från dokument. Dokument är vanligtvis inte skapta för forskningsändamål, vilket befriar informationen från begränsningar i form av främmande element i den sociala miljön,

attitydskapande, ovanliga roller och responser och bristen på tillgängliga och villiga deltagare som kommer med till exempel intervjuer och observationer. (Merriam, 1994, s. 117.)

5.3 Diskursanalys

Begreppen *diskurs* och *diskursanalys* definieras olika bland olika forskare. Av forskare definieras det som konkreta situationer där språket och andra symbolsystem används och att ”läsa” betydelser i skrivna texter och att ”läsa” människors kläder. Diskursanalys definieras av forskare som analys av fall av kommunikation i språkets medium. Diskursanalys kan förknippas med språkanalys, men kan urskiljas för att diskursanalys inte fokuserar på språket som ett abstrakt, utan fokuserar på hur folk reagerar på språket baserat på vad de vet från förr, har sett, hört och skrivit. Av Winther Jørgensen & Phillips (2000, s. 7) definieras diskursanalys som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen eller ett avsnitt ur världen” och av Wetherell (2001, s. 3) som en analys av hur språk används. (Granholt, 2004, s. 190–193 & Johnstone, 2002, s. 3.)

Inom litteratur och filmforskning har diskursanalys länge använts för att urskilja olika stilar, genrer, uttrycks- och presentationsformer. Det vill säga att beroende på vilken position man har till texten så får man olika bilder av verkligheten. Detta fenomen har setts som forskningsbart och har varit upphovet till diskursanalys. Inom samhällsvetenskaperna kan man urskilja diskurserna genom att se på och granska olika fenomen och texter ur olika sociala eller kulturella förståelser. (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 9.)

Diskursanalys kan inte avgränsas vetenskapligt till en enda ansats, utan flera tvärvetenskapliga och multidisciplinära ansatser, som kan användas inom många olika sociala områden och på olika sätt beroende på undersökning (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 7). Analysmetoden är till för att hjälpa oss förstå att språket formar vår värld på olika sätt. De sätt ett ord används i sammanhang och hur det sägs skapar olika verkligheter, vilket är vad som synliggörs av diskursanalys. Diskursanalys används för att synliggöra språkets formgivande och skapande kraft samt fungerar som instrument för att skaka om det vi tar för givet i vårt vardagliga och yrkesmässiga liv.

Att göra en diskursanalys innebär att man fokuserar på abstrakta tankeprocesser. Dessa tankeprocesser syns i personers språkanvändning, och att se på språkanvändningen är endast ett hjälpmedel för att hitta tankeprocesserna bakom språket. (Bolander & Fejes, 2009. s. 83 & Granholm, 2004, s. 189–191.)

Enligt Winther Jørgensen & Phillips (2000, s. 8) kan diskursanalys användas för att analysera förhållandet mellan institutioner och deras klienter, hur bestämda fenomen och världsbilder konstrueras i massmedia eller konsekvenserna av en värld uppdelad i olika nationaliteter. Bolander och Fejes (2009. s. 81) skriver att genom diskursanalys börjar vi förstå hur vår verklighet har skapats genom språkets roll. Diskursanalys kan man använda ifall man vill ta reda på vilka sanningar som skapas om vad som är normalt och även det som är onormalt. Diskursanalysen används för att analysera och förstå hur olika förståelser av texter blir till, hur vissa representationer blir verklighet olika sammanhang, och vad som tycks sakna en representation och varför den saknar det (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 10). Granholm anser att ifall en forskare vill göra en kritisk analys av maktstrukturer och hur de upprätthålls eller undersöka hur personer skapar mening i sin tillvaro i sitt dagliga umgänge med andra personer, så ska forskaren göra en diskursanalys. Man använder diskursanalys för att synliggöra meningsstrukturer från vardagstal, politisk retorik och argument. Diskursanalys är populärt på grund av att man som forskare ska anpassa analysen efter sig själv, sitt material och sin frågeställning. Det går också att göra en diskursanalys när man har ytterst lite material att analysera. Att diskursanalys fungerar med lite material fungerar för att forskaren kan kombinera analysen med flera olika frågeställningar från materialet. Dock är diskursanalys inte ett universalverktyg som man kan göra allt med, utan man väljer denna metod ifall ens problemlösning fungerar med den. (Granholm, 2004, s. 189–191.)

Diskurser kan analyseras genom tre olika angreppssätt. Det första angreppssättet är föreställningar hur språk och subjekt ska förstås. Det andra är att utforska och kartlägga maktrelationer i samhället. Det tredje är att bevisa perspektiven på vissa speciella filosofiska och teoretiska premisser om diskurs, social praktik och kritik som har lett till särskilda metoder, empiriska fokuseringar och syften. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 8–9.)

Datainsamlingen och analysen är ofta två åtskilda processer inom forskning, dock inom diskursanalysen är dessa två inte tydligt åtskilda. Allt det material som samlas till diskursanalysen kan ses som språkliga utsagor som beskriver verkligheten. Till exempel är utskrifter från intervjuer, observationsanteckningar och policydokument text som beskriver verkligheten. Diskurserna för ständigt fram beskrivningar om verkligheten, vissa av dessa beskrivningar får sanningsstatus, medan de som inte får sanningsstatus hamnar utanför diskursen. Dessa två, sanningen och utanför sanningen, är det som analyseras i diskursanalysen. Det vill säga vilka beskrivningar av verkligheten får statusen att vara sanning. (Bolander & Fejes, 2009. s.84–85.)

Det finns alltid kriser, konflikter, kontroverser och strider om hur företeelser, platser och sociala kategorier ska framställas. Dessa kan analyseras för att få fram diskursernas element, ramar och imperativ. Diskurserna kan också synliggöras genom att försöka urskilja gränser för det som går att uttala. Samhällsarenor, såsom media, politik, myndigheter och så vidare, är ofta länkade till diskurser. (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 13.)

Diskursanalysen kan delas in i två grupper. Dessa grupper är stora och små diskurser. Intellectuella rörelser hör till den stora diskursen och är bland annat poststrukturalism, den feministiska kritiken, kritisk diskursanalys och postkolonial analys. För att tillhöra den stora diskursen ska den inte bara vara bestämd till en specifik plats, till exempel en samhällsinstitution, utan den ska existera över flera institutioners gränser. Den stora diskursens utsträckning i rum och tid ska vara bred. För att tillhöra de små diskurserna ska diskursen vara lokal, det vill säga hur framställningen av världen sker på en ort. Till dessa hör vardagliga interaktioner, såsom telefonsamtal, hälsningsceremonier, trafikbeteende, anstaltsrutiner, olika besök och så vidare. Min avhandling är en liten diskurs, eftersom det handlar om lokala diskurser under en kort tidsram. I de små diskurserna analyseras aktörernas egna yttranden med mindre kontextualisering av forskaren. (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 14)

Enligt Granholm kan man göra en diskursanalys på fyra olika sätt. Det första är beroende på hur situationsbunden analysen är, eller hur mycket den speglar en större kulturell kontext. Det andra sättet koncentrerar sig på vilka olika diskurser som finns, eller som man kan finna i sitt material eller hur dessa diskurser produceras, det vill säga innebörden av diskurserna. Det tredje sättet fokuserar på hur diskurser retoriskt

byggs upp som trovärdiga eller på hur diskurser lever i samspelet mellan människor. Det fjärde sättet är till största delen kritiskt eller analytiskt. (Granholm, 2004, s. 199–202.)

Det som jag i min avhandling vill få fram med hjälp av diskursanalysen är det som Granholm kallar för innebörder och produktionen av innebörder. Jag kan analysera de olika dokumenten som jag fått ta del av från regionförvaltningsverket och identifiera de olika diskurserna som kommunen och vårdnadshavaren förmedlar. Det vill säga vårdnadshavarens och kommunens argument och hur de producerat sina argument. På detta sätt får jag reda på *vad* och *hur* de olika aktörerna får fram sina diskurser och hur de producerat dessa. För att kunna visa hur de har producerat sina diskurser måste jag också kunna identifiera diskurserna. (Granholm, 2004, s. 200.)

5.4 Studiens material, genomförande och avgränsningar

I analysen identifieras aktörernas diskurser och analyseras hur de har producerat dem. De två aktörerna i fallet Kyrkslätt är vårdnadshavaren och kommunen. Styrdokumentet jag nämner är grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, lagen om grundläggande utbildning och diskrimineringslagen. Dessa styrdokument kommer nämnas ofta i följande kapitel och jag har därpå valt att förkorta Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 till Glgu 2014. Det är vårdnadshavarens och kommunens tolkningar av styrdokumentet och hur de argumenterar för sin tolkning som är det som analyseras i detta kapitel. Aktörernas tolkningar kommer från tre av Regionförvaltningens dokument: Dokument 1; *Vårdnadshavarens klagomål till kommunen och besvär till regionförvaltningsverket*, dokument 3; *Kommunens utredning* och dokument 5; *Vårdnadshavarens bemötande av kommunens utredning*.

Kyrksläatts nya modell av gemensam åskådningsundervisning har varit aktuell i finländska medier sedan sommaren 2016. Frågan om undervisningen i ett gemensamt åskådningsämne står i samklang med gällande lagstiftning och styrdokument för religion och livsåskådningskunskap fick allt större medial uppmärksamhet när det kom fram att ett skriftligt besvär från vårdnadshavare har inlämnats till regionförvaltningsverkets svenska enhet i Västra och Inre Finland från och med hösten

2016. Regionförvaltningsverket kom med sitt beslut om Kyrksläotts för alla elever gemensamma åskådningsundervisning i början av hösten 2017. Några månader senare inledde jag mitt arbete med denna undersökning. Fallet intresserade mig eftersom jag i min kandidatavhandling undersökt hur medborgarinitiativet om en gemensam åskådningsundervisning debatterats i finlandssvenska tidningar. Jag kontaktade per e-post regionförvaltningsverket och rektorerna i svenska Kyrksläotts huruvida jag kunde få ta del av dokument, såsom utredningar, infobrev och utlåtanden. Regionförvaltningsverket skickade hela sin utredning i anonymiserad form åt mig, medan rektorerna avböjde att medverka i undersökningen. Jag valde därför att förhålla mig endast till det material som regionförvaltningsverket gav mig. Det finns många nyhetsartiklar och intervjuer om Kyrksläotts gemensamma åskådningsundervisning i många olika tidningar i Finland. Dessa artiklar är inte anonymiserade som regionförvaltningsverkets dokument och innehåller till stor del samma utredningar och utlåtanden som de dokument jag fått och jag upplever att dokumenten har större vikt på trovärdighet än nyhetsartiklar.

Regionförvaltningsverkets dokument är skannade och i vissa dokument är det svårt att veta i vilken ordning man ska läsa texten. Dokumenten och texterna har jag läst igenom och efter noggrann genomgång är det tydligt i vilken ordning som texterna kommer.

Kyrkslätt är inte den enda kommunen i Finland som inlett en form av gemensam åskådningsundervisning. På grund av att fallet uppmärksammats i de finlandssvenska massmedierna och att materialet till största del finns tillgänglig på svenska valde jag att fokusera på Kyrksläotts fall. Efter regionförvaltningsverkets beslut 21.8.2017 har kommunen i ett protokollfört beslut behandlat och meddelat hur kommunen tänker göra i framtiden i frågan om en gemensam åskådningsundervisning. Jag har dock valt att avgränsa studien till det material som låg till grund för regionförvaltningsverkets beslut och inte ta med om eller på vilket sätt konflikten fick en lösning eller en fortsättning.

Data och information om fallet Kyrkslätt har jag fått av de dokument som regionförvaltningsverket får ge ut till offentligheten. Jag har fått ta del av totalt nio dokument som innehåller:

- e-postkonversationer mellan svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt och en vårdnadshavare
- e-postmeddelande från vårdnadshavare till regionförvaltningsverket
- e-postmeddelande från regionförvaltningsverket till svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt
- utredning gjord av svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt
- utlåtanden av diskrimineringsombudsmannen och Utbildningsstyrelsen
- didaktiska delar från Kyrkslätt's modell
- den lokala läroplanen
- en tabell över elevernas bakgrunder i de svenska skolorna i Kyrkslätt.

5.5 Fallet Kyrkslätt

För att få en bättre förståelse för fallet Kyrkslätt så har jag valt att beskriva fallets händelseförlopp. Informationen om fallet kommer från de dokument regionförvaltningsverket har delat med mig.

Planeringen för en gemensam åskådningsundervisning i de svenska skolorna i Kyrkslätt fick elevernas vårdnadshavare ta del av under vårterminen 2016. Vårens diskussion mellan skolorna och vårdnadshavarna finns inte med i regionförvaltningens dokument, men nämns i ett e-postmeddelande mellan vårdnadshavare och svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt. Vårens diskussion kan jag endast anta diskuterades på samma sätt som diskussionen mellan vårdnadshavare och svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden som jag skriver om senare. Trots vårdnadshavarnas motstånd mot den inplanerade gemensamma åskådningsundervisningen gjordes en läroplan för ett sådant ämne som senare

godkändes av svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt 1.6.2016. Läroplanen är gemensam för alla de svenska skolorna i Kyrkslätt.

Diskussionen mellan vårdnadshavare och svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt fortsätter via e-postmeddelande från och med skolstarten 11.8.2016. Det är en vårdnadshavare som från och med skolstartens morgon startar upp diskussionen på nytt. I e-postmeddelandet vill vårdnadshavaren att svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt ska försäkra att minoritetsbarnen i Kyrkslätt svenska skolor ska få undervisning i sin egen religion och att alla barn likabehandlas. Svar får vårdnadshavaren 16.8.2016 där svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt förklarar i detalj hur den gemensamma åskådningsundervisningen i Kyrkslätt fungerar. För vårdnadshavaren är det fortfarande lite oklart så hen skickar ett nytt e-postmeddelande 22.8.2016 med tio frågor om undervisningen. Svar på dessa frågor får vårdnadshavaren nästa dag.

En månad senare, 25.9.2016 skickar en vårdnadshavare till regionförvaltningsverkets svenska enhet för bildningsväsendet i Västra och Inre Finland en begäran om utredning av ordnandet av undervisning i ortodox tro i Kyrkslätt svenska skolor. Regionförvaltningsverket skickar 23.11.2016 en begäran om utredning av ordnandet av undervisning av religion, i synnerhet ortodox tro till svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt. Till utredningen ber regionförvaltningsverket att svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt ska beskriva hur de ordnar religionsundervisningen och speciellt den ortodoxa trons undervisning samt andra minoritetsreligioners undervisning. Dessutom ska svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt bifoga beslut från 1.6.2016, styrdokument och elevunderlaget i de Svenska skolorna i Kyrkslätt. Med elevunderlaget vill regionförvaltningsverket få uppgifter om antalet elever och vilka religioner som dessa ska undervisas. Svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt skickar in utredningen till regionförvaltningsverket 14.12.2016. I denna utredning beskrivs och argumenteras för den gemensamma åskådningsundervisningen i Kyrkslätt samt bifogas en så kallad årsklocka med förklaring till sammanhållning till G14, elevunderlaget i de svenska skolorna i Kyrkslätt, sitt beslut från 1.6.2016 och den lokala läroplanen. I årsklockan beskrivs vilka teman som ska behandlas under vilka månader under skolåret i alla årskurser och

i dess komplement refereras klockan till Glgu 2014:s mål för den evangelisk-lutherska kyrkan, ortodox tro och livsåskådningskunskap. Vårdnadshavaren får ta del av svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrksläatts svar på utredning, vilka hen kommenterar och kritiserar i ett e-postmeddelande till regionförvaltningsverket 1.1.2017.

Regionförvaltningsverket har också bett diskrimineringsombudsmannen och Utbildningsstyrelsen att göra utlåtanden över fallet Kyrkslätt. 17.3.2017 kommer diskrimineringsombudsmannens utlåtande. I utlåtandet beskrivs diskrimineringslagen och Kyrksläatts fall. Diskrimineringsombudsmannens anser inte att det sker någon direkt diskriminering i Kyrksläatts svenska skolor därför att alla elever, oberoende åskådning, deltar i samma grupp med samma lärare och förutsättningar. Däremot anser diskrimineringsombudsmannen att det sker indirekt diskriminering i de svenska skolorna i Kyrkslätt. Eftersom det finns en väldigt stor majoritet evangelisk-lutherska elever i de gemensamma åskådningsundervisningsgrupperna och svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt inte kan bevisa att de hinner med alla mål och allt innehåll som Glgu 2014 har för alla de olika åskådningsämnena, så sker det en indirekt diskriminering. Ifall svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt kan bevisa att de hinner med alla mål och allt innehåll som Glgu 2014 har för alla de olika åskådningsämnena, så sker det inte en indirekt diskriminering. Utbildningsanordnare har också som plikt att främja likabehandling på sina läroanstalter, vilket diskrimineringsombudsmannen anser att inte sker i de svenska skolorna i Kyrkslätt.

Utbildningsstyrelsen gav sitt utlåtande 29.3.2017. Utbildningsstyrelsen kritiserar skarpt den gemensamma åskådningsundervisningen i de svenska skolorna i Kyrkslätt och anser att deras modell har många brister i bland annat årsklockans innehåll, undervisningssättet och den lokala läroplanen. Bristerna i sin tur drabbar två olika minoritetsgrupper i Kyrkslätt.

Regionförvaltningsverket fattade sitt beslut och delgav svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrkslätt 21.8.2017. I beslutet beskrivs fallet i detalj, svenska förskoleverksamhets- och utbildningsnämnden i Kyrksläatts och vårdnadshavarens bemötande samt diskrimineringsombudsmannens och Utbildningsstyrelsens utlåtanden. Regionförvaltningens bedömning och slutsatser är

att de svenska skolorna i Kyrkslätt ska följa religionsfrihets- och religionsundervisningslagarna i Finland, vilket den gemensamma åskådningsundervisningsmodellen inte gör. Modellen i Kyrkslätt fungerar inte enligt Glgu 2014 och dess innehåll är bristande. Regionförvaltningsverket anser också att modellen utsätter minoritets elever för indirekt diskriminering. Regionförvaltningsverket sammanfattar att de delar som är gemensamma för de olika åskådningslärokurserna i Glgu 2014 kan undervisas i gemensamma grupper, men de delar som inte är gemensamma kan absolut inte undervisas i gemensamma grupper. Målen och undervisningssätten i modellen är inte tillräckligt preciserade och är för bristfälliga för att en gemensam åskådningsundervisning ska kunna undervisas utan att bryta mot lagstiftningar och Glgu 2014.

5.6 Reliabilitet, validitet och etik

”All forskning syftar till att producera giltiga och hållbara resultat på ett etiskt godtagbart sätt” (Merriam, 1994, s.174). Informationen som forskaren samlar in måste alltid kritiskt granskas för att avgöra hur reliabel och valid den är. Reliabiliteten eller tillförlitligheten granskas genom att se ifall forskarens instrument eller tillvägagångssätt ger samma resultat under lika omständigheter. Ett instrument som mäter fel vid lika omständigheter är inte reliabel. En konkret fråga som får olika svar beroende på situationen är inte heller reliabel. Forskaren kan mäta reliabiliteten genom att använda sig av olika test och skalor. Med test-retest granskar man ifall mätningen ger samma resultat en tid efter första testet. Med alternativa formuleringar frågar man samma fråga med annan ordalydelse och jämför resultaten. Med split-half-metoden delar man upp frågorna i två matchande delar och sedan jämför man svaren eller poängen på dem båda. (Bell, 2006, s. 117.)

Validitet eller giltighet beskriver Bell som ”ett mått på om en viss fråga mäter eller beskriver det man vill att den ska mäta eller beskriva.”. Bell nämner också Sapsford och Judds (1996) beskrivning av validitet: ”utformning av en forskningsansats i syfte att kunna ge trovärdiga slutsatser och att de resultat och belägg som en undersökning leder fram till ska utgöra starkt stöd för de tolkningar som görs.” (Bell, 2006, s. 117–118.)

För att avgöra om en diskursanalys kan bedömas som valid ska analysen granskas i sitt sammanhang. Analytiska påståenden ska komma fram och ge diskursen en form av sammanhang. Ifall det kommer fram påståenden som inte ger sammanhang kan det hända att läsaren inte accepterar analysen som trovärdig. Diskursanalysens validitet kan också bestämmas genom att bedöma dess fruktbarhet. Med fruktbarhet menas hur bra förklaringskraft som analysen har samt dess förmåga att frambringa nya förklaringar. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 122–123.)

Om en studie inte är reliabel, saknar den också validitet. En hög reliabilitet betyder inte alltid en hög validitet, eftersom en fråga kan ge samma svar eller nästan samma svar vid olika tillfällen utan att mäta vad den är avsedd att mäta. Validiteten kan vara komplicerad att mäta när det finns många olika sätt att mäta den på. Ofta är det inte nödvändigt att fördjupa sig i de tekniska aspekterna av validitet när projektet inte handlar om att testa eller mäta något på ett strikt sätt. För att forskaren ska få reda på om sin forskning är reliabel och valid ska hen fråga ifall andra forskare skulle komma fram till samma resultat med samma mätning. (Bell, 2006, s. 118.)

Inom forskningsetiken betonas att forskaren ska tänka på att visa respekt för de personer som är inblandade. I avhandlingen har den aktuella kommunen inte anonymiserats eftersom konflikten mellan vårdnadshavaren och kommunen redan uppmärksammats under en längre tid i massmedia. Beslutet från regionförvaltningsverket om aktörernas olika uppfattningar i ärendet är heller inte sekretessbelagd i sak. Det är viktigt att informationen om fallet ska vara tillräcklig och förståelig så att inga falska uppfattningar fås om personerna inblandade. Forskare ska inte ta ställning, så min avhandling ska också göras så objektiv som möjligt. Som fallstudie granskar avhandlingen argumentationen hos aktörer och sakkunniga om ett för alla elever gemensamt åskådningsämne. I forskarrollen har jag eftersträvat neutralitet i mötet med och analysen av argument före och emot en gemensam åskådningsundervisning i årskurserna 1–6. (Olsson & Sörensen, 2007, s. 54–55.)

6 Resultat

6.1 Vårdnadshavarens uppfattning och argumentation

I den första konversationen mellan vårdnadshavaren och kommunen som finns i regionförvaltningsverkets första dokument: *Vårdnadshavarens klagomål till kommunen och besvär till regionförvaltningsverket* uttrycker vårdnadshavaren oro för sin sons religionsundervisning. Vårdnadshavaren vill få svar på ifall minoritetsbarn får undervisning i sin egen åskådning.

Hur försäkrar ni att minoritetsbarn får undervisning i sin egen åskådning efter att det är bestämt att slå ihop undervisningen i olika religioner och livsåskådning. Så kan ni berätta för mig och andra föräldrar hur försäkrar ni att till exempel min son får undervisning i sin religion, (dvs ortodox religion)? Och hur försäkrar ni att allas rätt till likabehandling förverkligas?

I detta citat kommer det fram att vårdnadshavaren känner till lagen för grundläggande utbildning 13 §. Det vill säga rätt till undervisning i sin egen religion. Hens kännedom av diskrimineringslagen 6 §, utbildningsanordnares och läroanstalters skyldighet att likabehandling uppnås och vidta åtgärder för likabehandling kommer också fram. Vårdnadshavaren bifogar också en länk till en artikel från Finlands ortodoxa kyrkas hemsida ort.fi, ”Suomen katsomusopetusmalli ennallaan”. Artikeln nämner att den nya läroplanen, Glgu 2014, fortfarande följer lagen om grundläggande utbildning 13 §. Vårdnadshavaren bestyrker sitt legitima ärende genom att peka på hur artikeln betonar att lagen om grundläggande utbildning och det som berör åskådningsundervisning inte har förändrats

Senare i konversationen har vårdnadshavaren räknat upp tio punkter med frågor och påpekanden. Jag har kunnat kategorisera dessa punkter och kommer citera några i varje kategori. Av de tio punkterna handlar fem om hur det gemensamma religionsämnet undervisas. Här följer tre exempel av central betydelse i argumentationen:

Med vilket material ska till exempel ortodoxa religionen undervisas? Länken du skickade är tydligen för svensk religionskunskap som är ett annat ämne än det som borde läras till våra barn.

Jag skulle ännu vilja fråga att ser ni det här arrangementet som ett nytt ämne i stället för att lära olika ämnen?

Undervisningen i egen åskådning måste inte vara helt isolerad, jag är för samarbete och för att föra dialog med andra. För att kunna bemöta andras åskådning måste man lära om sin egen. Era planer minskar drastiskt möjligheter till detta.

Dessa citerade punkter är viktiga frågor till kommunen om hur de anser att det sammanslagna ämnet ska fungera. Vårdnadshavaren kritiserar också kommunens sätt att informera om det sammanslagna ämnet.

Fyra av de tio punkterna i kritiken utgår från hens tolkning av Finlands grundlag. Följande två exempel på argumentation visar hur vårdnadshavaren lyfter fram både en juridisk aspekt utgående från grundlagen och en rättvis och pedagogisk aspekt utgående från diskrimineringslagen:

Jag ser att religionsundervisningen som ni har planerat inte uppfyller de krav som § 13 i lagen om grundläggande utbildning ger. Det betyder att min sons undervisning i ortodox religion har avslutats.

Jag vill ännu en gång lyfta fram att minoritetsbarnen inte blir behandlade lika i gemensam undervisning. De måste representera sina egna bakgrunder som medlemmar till exempel i den ortodoxa kyrkan i stället för att vara individer.

Med punkterna tillhörande denna kategori försöker vårdnadshavaren få kommunen att förstå att de inte följer lagen om grundläggande utbildning och diskrimineringslagen. Den sista punkten i konversationen handlar om hur vårdnadshavaren är missnöjd med samarbetet mellan hem och skola och faller utanför diskursanalysens huvudsyfte.

I samma dokument som tidigare finns ett besvär på finska som vårdnadshavaren har skickat till regionförvaltningsverket. I besväret beskrivs Kyrksläts gemensamma åskådningsundervisning från vårdnadshavarens synvinkel och orsaken varför familjen känner sig tvungen att skicka ett besvär kommer också fram. Att minoritets eleverna tvingas vara representanter för sin egen religion känner vårdnadshavaren sätter minoritets eleverna i underläge. ”Koska valtakunnallinen opetussuunnitelma teoriassa mahdollistaa eri aineiden opettamisen samassa luokassa, tarkoittaisi tämä sitä, että opetuksessa pitäisi koko ajan pitää huoli myös vähemmistöryhmien (esimerkiksi

ortodoksien ja elämänkatsomustiedon opetuksesta).” Vårdnadshavaren anser också att hans son och andra minoritets elever har blivit utan den åskådningsundervisning som de har rätt till i och med att den gemensamma åskådningsundervisningen har startats. I besväret skriver också vårdnadshavaren om att det sker både direkt och indirekt diskriminering i den gemensamma åskådningsundervisningen.

Med kommunens förklaring tror vårdnadshavaren att helt religiöst homogena klasser får undervisning enligt den planerade modellen av gemensam åskådningsundervisning. ”Kunnan ohjeistuksen mukaan kaikkia opetusryhmiä pitää opettaa keskitetyn suunnitelman mukaan, eli esimerkiksi vain luterilaisista oppilaista koostuvaa ryhmää ei saa opettaa luterilaisen opetussuunnitelman mukaisesti.”

I regionförvaltningsverkets femte dokument: *Vårdnadshavarens bemötande av kommunens utredning* kommenterar vårdnadshavaren kommunens svar på regionförvaltningsverkets utredningsbegäran. I detta dokument framförs synpunkter på bland annat på lärarbehörighet, läromaterial, huruvida undervisningen i evangelisk-luthersk religion och i livsåskådningskunskap följer läroplanens mål och om minoritetsaspekter. I kommunens svar reagerade vårdnadshavaren starkast på: ”skolorna har under de senaste åren inte lyckats rekrytera en behörig lärare i ortodox religion. Enbart tillhörighet till den ortodoxa kyrkan ger ingen formell behörighet som lärare i ortodox tro.” I kritiken mot kommunens uttalande om frågan om lärarbehörighet framhåller vårdnadshavaren tre lärare i ortodox tro som har tidigare varit lärare i Kyrkslätt svenska skolor. Vårdnadshavaren beskyller också samtidigt kommunen för diskriminering av minoritetsreligioner.

Vårdnadshavaren nämner också i denna kommentar till regionförvaltningsverket att hans son har förbjudits att delta i kommunens finska ortodoxa undervisning, trots att tidtabellen skulle passa svenska Kyrkslätt skolor. Detta förbud upplevs av familjen som orättvis behandling på grund av språket. Tydligt kan man i detta skede lägga märke till att vårdnadshavaren synpunkter och argumentering kännetecknas av en djup känsla av diskriminering.

I argumentationen används för första gången läroplanen som argument i e-postmeddelandet från vårdnadshavaren till regionförvaltningsverket. De delar av Glgu 2014 hen har citerat är till stor del referat ur lagen om grundläggande utbildning, men också

I läroämnesbeskrivningarna för de olika religionerna preciseras de för alla gemensamma innehållen i enlighet med den egna religionens särart.

De lokala läroplanerna utarbetas på basis av de gemensamma målen, innehållsbeskrivningarna och de preciserade lärokursbeskrivningarna för de olika religionerna i grunderna för läroplanen.

Med dessa citat kan jag påstå att vårdnadshavaren har funnit att den lokala läroplanen i Kyrksläotts kommun inte uppgjorts enligt Glgu 2014 eller följt Finlands lagstiftning om åskådningsundervisning i den grundläggande utbildningen.

6.2 Kommunens uppfattning och argumentation

Kommunens diskurser börjar i regionförvaltningsverkets första dokument: *Vårdnadshavarens klagomål till kommunen och besvär till regionförvaltningsverket*. I konversationen mellan vårdnadshavaren och kommunen refererar kommunen till Glgu 2014 och använder den som argument för sin gemensamma åskådningsundervisningsmodell. De börjar med att referera den del av Glgu 2014 som nämner lagen för grundläggande utbildning.

I den grundläggande utbildningens lärokurs ingår enligt 11§ i lagen om grundläggande utbildning religion eller livsåskådningskunskap. Enligt 13§ i samma lag ska undervisningen i religion genomföras enligt olika lärokurser i enlighet med elevernas religionssamfund. För att garantera enhetlighet i läroämnet är målen och det centrala innehållet gemensamma för alla lärokurser.

I kommunens argumentering anför Glgu 2014:s läroplansgrunder och särskilt de gemensamma målen och det gemensamma centrala innehållet för alla konfessionella grupper. Även läroplanens utgångspunkt i lagen för den grundläggande utbildningen (11 § och 13 §) framhölls, samt följandet av den så kallade ”tre-elevs-regeln” om utbildningsanordnarens skyldighet att ordna undervisning i till exempel religion om sådan begärs för minst tre elever i samma kommun. Kommunen anser i sitt svar att

genom en gemensam åskådningsundervisning får alla undervisning i sin egen religion och på så sätt behöver de inte anordna egen undervisning för åskådningsminoriteter i kommunen.

I referatet till Glgu 2014: ”I läroämnesbeskrivningarna för de olika religionerna preciseras de för alla gemensamma innehållen i enlighet med den egna religionens särart.” Det kan noteras att samma citat från läroplansgrunderna anføres både av kommunen och vårdnadshavaren som stöd för sina sinsemellan helt olika uppfattning om den aktuella undervisningsmodellen i Kyrkslätt. Kommunen använder citatet som argument för att hålla religionsundervisningen gemensam, eftersom alla de olika religionerna har gemensamt innehåll.

Kommunen refererar ofta till Glgu 2014 delar som stöder deras gemensamma åskådningsundervisning, såsom ”Det är viktigt att undervisningen utgår från eleven” och ”Undervisningen kan innehålla individuella eller gemensamma projekt som omfattar flera lärokurser eller överskrider läroämnesgränserna.”

Senare i konversationen mellan vårdnadshavaren och kommunen svarar kommunen på fler av vårdnadshavarens frågor och rättar hans påpekanden. Vårdnadshavarens frågor och påpekanden är listade som de tio punkterna i kapitlet *Vårdnadshavarens uppfattning och argumentation*.

Mot vårdnadshavarens påpekanden och frågor försvarar sig och svarar kommunen genom att nämna att deras gemensamma modell för åskådningsundervisning följer Glgu 2014 och alla dess olika åskådningars enskilda läroplaner. Detta gör kommunen på fem av de tio punkterna, men utan referat eller citat från Glgu 2014.

Kommunen anser också att den nya gemensamma åskådningsundervisningen inte är ett nytt ämne. ”Det är inte frågan om ett nytt ämne. Detta läsår har vi undervisning i livsåskådning, ev.lut. religion och ortodox religion enligt läroplanen.”

Det sista dokumentet som innehåller kommunens redogörelser och försvar av sin gemensamma åskådningsundervisningsmodell är regionförvaltningsverkets tredje

dokument: *Kommunens utredning*. Kommunens redogörelser och försvar är skickat till regionförvaltningsverket. I utredningen refererar kommunen till läroplanen liksom de tidigare gjort åt vårdnadshavaren. Kommunen är också mera utförlig i sin argumentation för den skapade modellen av gemensam åskådningsundervisning:

Genom att inkludera alla i undervisningsgrupperna undviks uppdelningen i ”vi och de”. Alla elever och alla åskådningar har lika värde och tillsammans ökar förståelsen och toleransen för det annorlunda, och gemenskapen blir naturlig trots olikheterna. Denna syn på undervisning av religion och livsåskådning utgår från värdegrunden i läroplanen och stöds även av den nya synen på lärande och verksamhetskultur.

Med denna förklaring försöker kommunen visa på vilket sätt diskriminering undviks, hur den är relaterad till Glgu 2014 och hur den följer utbildningsstyrelsens anvisningar.

I sin beskrivning av hur alla åskådningars teman ska behandlas i undervisningen presenterar kommunen en så kallad årsklocka med tillhörande bilaga med referat till Glgu 2014. Årsklockan innehåller teman för alla årskurser och när under skolarbetet de ska undervisas. I årsklockans bilaga står det hur alla teman är relaterade till Glgu 2014. Kommunen anser också att elevernas egen tro och åskådning ska diskuteras hemma med sina vårdnadshavare och på det sättet stöder skolan tillsammans med hemmen elevernas personliga åskådningsidentitet.

Som argument för sin gemensamma modell för åskådningsundervisning redovisar de för regionförvaltningsverket att deras modell bygger på de erfarenheter man haft av Brändömodellen i Kulosaaren yhteiskoulu. ”Även Kulosaaren yhteiskoulus förfaranden i fråga om arrangemangen kring ordnandet av undervisningen ifrågasattes i början och har även prövats rättsligen, men befunnits fylla de krav som ställts på undervisningen i religion och livsåskådningskunskap.” Det bör påpekas att Brändömodellen är gjord för årskurserna 7–9 och att den gemensamma åskådningsundervisningen i Kyrkslätt är för årskurserna 1–6. Vårdnadshavarens kommenterar också detta i regionförvaltningsverkets femte dokument: *Vårdnadshavarens bemötande av kommunens utredning*.

6.3 Utbildningsstyrelsens utlåtande

Utbildningsstyrelsen börjar sitt utlåtande om Kyrkslätt-fallet med att berätta vilka tillämpliga bestämmelser och föreskrifter som Finlands religionsundervisning har. Utbildningsstyrelsen listar totalt 14 olika paragrafer från olika lagstiftningar i Finland. Dessa paragrafer är från Finlands grundlag, religionsfrihetslagen, lagen om grundläggande utbildning, förordningen om grundläggande utbildning, förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet samt diskrimineringslagen.

Utbildningsstyrelsen vill klargöra att läroplanens olika åskådningsämnen baserar sig på olika samfunds läror trots att vissa delar i deras innehåll är samma. Utbildningsstyrelsen anser också att Kyrksläpps lokala läroplan blev godkänd på grund av att de olika åskådningsämnena och livsåskådningskunskapen har egna kapitel och inte ett gemensamt. Utbildningsstyrelsen anser att kommunen i praktiken har gjort en egen läroplan för ett nytt ämne när de byggt upp en gemensam årsklocka för alla åskådningsämnen och livsåskådningskunskapen. ”Alla religioner som undervisas har gemensamma mål som skiljer sig från målen i livsåskådningskunskap men målen för varje religion som undervisas uppnås genom olika centrala innehåll i undervisningen.”

Utbildningsstyrelsen anser också att Kyrksläpps årsklocka främst består av teman från den evangelisk-lutherska religionen. Många viktiga teman fattas från de olika religionerna och livsåskådningskunskapen och årsklockans koppling till läroplanen är mycket svag, vilket gör att årsklockan inte motsvarar grunderna för läroplanen.

Enligt grunderna för läroplanen är en lärokurs i ett läroämne inte en lösryckt del utan en helhet som målen för läroämnet styr. Ett läroämne undervisas inte enligt läroplanen genom att ämnet spjälks upp och behandlas i delar som hör till andra lärokurser.

Att den gemensamma åskådningsundervisningsmodellen i Kyrkslätt inte behandlar elevernas egen tro och åskådning under lektionerna utan att eleven istället ska diskutera den hemma med sina vårdnadshavare tillåter inte Utbildningsstyrelsen.

Enligt grunderna för läroplanen ska undervisningen stödja eleven att skapa en egen åskådningsidentitet i förhållande till alla andra åskådningsämnen. Den egna åskådnningen kan inte endast behandlas i hemmet i form av läxor, den ska synas i all undervisning.

Det är inte förbjudet enligt bestämmelserna att undervisa olika läroämnen eller olika lärokurser inom samma läroämne på samma lektion, men en elev kan endast studera enligt lärokursen i ett åskådningsämne.

Utbildningsstyrelsen anser också att enligt 21 § förordningen om behörighetsvillkor måste en lärare som undervisar en blandad åskådningsgrupp ha behörighet att undervisa alla de åskådningar som finns i den gruppen. Bristerna i Kyrksläotts läroplan drabbar de ortodoxa eleverna och livsåskådningskunskapseleverna.

6.4 Diskrimineringsombudsmannens utlåtande

I diskrimineringsombudsmannens granskning av Kyrkslätt-fallet lyfts det fram en del fel i Kyrksläotts religionsundervisningsmodell. Diskrimineringsombudsmannen har granskat kommunens särbehandling på grund av språket, läroplanen och utbildningsanordnares och läroanstalters plikt att främja likabehandling.

Den svenska och finska undervisningen i Kyrkslätt är två självständiga utbildningsanordnare. De finska skolorna ger fortfarande en separerande religionsundervisning i Kyrkslätt. Diskrimineringsombudsmannen anser att när de finska eleverna får en ortodox religionsundervisning kan det sätta de svenskspråkiga ortodoxa eleverna i sämre ställning i kommunen. ”Då skulle det eventuellt kunna vara frågan om särbehandling på grund av språk.”

Om läroplanen nämner diskrimineringsombudsmannen att både religionsundervisningen och livsåskådningskunskapen ska vara ickekonfessionell, men också att den ska följa Glgu 2014. Enligt värdegrunden för läroplanen ska skolans personal ”bemöta hennens olika religioner, åskådningar, traditioner samt hennens olika syn på fostran med öppenhet och respekt för att skapa förutsättningar för konstruktiv kommunikation.”

Enligt läroplanen ska skolan också främja elevernas välbefinnande och trygghet. ”Medlemmarna av skolsamfundet ska ses som individer och behandlas jämlikt men gemenskapens behov ska beaktas.” Alla eleverna ska också ha jämlika möjligheter till handledning och stöd för sin utveckling och sitt lärande.

Utbildningsanordnare och läroanstalter har som plikt att främja likabehandling säger diskrimineringslagen 6 §. ”De främjande åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga med beaktande av läroanstaltens verksamhetsmiljö, resurser och omständigheter.”

Hemmen ska också få möjlighet att bli hörda om de främjande åtgärderna. Att kommunen inte bemöter sina minoritetsfamiljers upplevelse att deras barn är satta i sämre ställning på grund av den gemensamma åskådningsundervisningsmodellen anser diskrimineringsombudsmannen strider mot främjandeplikten.

Diskrimineringsombudsmannen anser att på grund av religionernas och livsåskådningskunskapens olikheter i läroplanen, lärarens formella behörighet samt principerna för trygghet och delaktighet så får minoritets eleverna i den gemensamma åskådningsundervisningsmodellen en sämre ställning. Minoritets eleverna hamnar både socialt och inom lärandet i underläge, vilket kan utgöra indirekt diskriminering. Att de finska eleverna i Kyrkslätt får en separerande ortodox undervisning medan de svenska inte får det kan vara problematiskt ur en likabehandlingssynvinkel.

6.5 Regionförvaltningsverkets slutsatser och beslut

Regionförvaltningsverket har bedömt vårdnadshavarens besvär, kommunens utredning, Utbildningsstyrelsens och diskrimineringsombudsmannens utlåtanden. Med bedömningen har regionförvaltningsverket kommit fram till dessa slutsatser som innehållsmässigt handlar om den gemensamma undervisningens utgångspunkter, form och innehåll i skolan, samt hemmets tänkta stöd i undervisningsmodellen. De olika åskådningarna och livsåskådningskunskapen i Glgu 2014 har mycket innehåll som är lika. Det gemensamma innehållet från de olika åskådningarna och livsåskådningskunskapen kan undervisas gemensamt, för då får alla elever läroplansenlig undervisning och alla elever deltar på lika villkor. De delar av innehållet som inte är gemensamt kan inte undervisas i en blandgrupp av en gemensam lärare. Ifall det sker samundervisning av innehåll som inte är gemensamt i Glgu 2014 bryter undervisningen mot religionsfrihetslagen och mot Glgu 2014. Minoritets eleverna kan

också utsättas för sämre villkor eftersom de inte får samma stöd av läraren som om de skulle vara i en separat grupp. Kyrksläotts årsklockor uppfyller inte grunderna för läroplanen och skolorna kan inte förhålla sig till att hemmen ska undervisa elevens egen religion, utan skolan måste lära ut hela lärokursen.

Regionförvaltningsverkets slutsats är att den gemensamma åskådningsundervisningsmodellen i Kyrkslätt inte följer gällande lagstiftning och grunderna för läroplanen.

6.6 Sammanfattning

Vårdnadshavarens diskurs är främst grundad på hens tolkning av styrdokumentet, lagen om grundläggande utbildning och diskrimineringslagen. Vårdnadshavaren börjar sin konversation med kommunen med att försöka ta reda på om hens son ska få undervisning i deras egen religion. Samtidigt försöker också hen påpeka att trots Glgu 2014 borde åskådningsämnen i skolan fortsätta undervisa på likadant sätt som förr, i separerade grupper.

Senare i konversationen kräver vårdnadshavaren att kommunen ger en bättre förklarande av åskådningsundervisningen. Vårdnadshavaren påpekar också flera brister i och hur den gemensamma åskådningsundervisningen bryter mot flera lagar från lagen om grundläggande utbildning.

I vårdnadshavarens besvär skickat till regionförvaltningsverket nämns att hen upplever att Kyrksläotts gemensamma åskådningsundervisning är diskriminerande mot minoritetselever på grund av att de sätts i representantpositioner i klassrummet. Ingen förklaring har kommit från kommunen hur klasser med endast evangelisk-lutherska elever behandlas och vårdnadshavaren antar att de får undervisning enligt den gemensamma årsklockan för åskådningsundervisningen.

I vårdnadshavarens kommentarer på kommunens utredning märks det tydligt hur orättvist behandlad vårdnadshavaren känner sig. Orsaker till den känslan är att sonen blivit förbjuden att få ortodox undervisning på finska i kommunen istället för svenska och att kommunen påstår att de inte lyckats rekrytera en behörig lärare för ortodox tro trots att vårdnadshavaren känner till flera.

Kommunens diskurs är grundad på deras tolkning av Glgu 2014. De anser att enligt Glgu 2014 kan man undervisa alla religioner och livsåskådning tillsammans i gemensam grupp. Eftersom alla elever får undervisning i sin egen religion i de blandade grupperna så följs lagen om grundläggande utbildning. Kommunen använder sig också ofta av utvalda delar ur Glgu 2014 som stöder deras modell av åskådningsundervisning. Undervisningen är inkluderande istället för separerande, vilket kommunen anser ger alla elever samma förutsättningar och likartad bedömning.

Som svar på vårdnadshavarens frågor om deras åskådningsundervisning är ett helt nytt ämne förklarar kommunen att de följer varje religions samt livsåskådningens enskilda läroplaner. När vårdnadshavaren påpekar att modellen inte följer lagen om grundläggande utbildning svarar kommunen att de följer de texter som det står i Glgu 2014. Detta gör de dock utan hänvisning till Glgu 2014.

I kommunens utredning till regionförvaltningsverket presenterar de undervisningsplanen eller deras så kallade årsklocka, hur de undviker orättvis behandling och hur deras modell har tagit inspiration av Brändömodellen och deras erfarenheter. Kommunen anser också att hemmen ska ta över ansvaret att lära elevens egen religion.

De sakkunniga, Utbildningsstyrelsen och diskrimineringsombudsmannen, har båda varsitt expertområde. Utbildningsstyrelsen har granskat fallet från läroplansgrundernas och lagen om grundläggande utbildningens synvinkel och diskrimineringsombudsmannen har granskat fallets enlighet med diskrimineringslagen.

Utbildningsstyrelsen påpekar många brister i Kyrksläpps årsklocka och att hela undervisningen måste göras under lektionstid och inte hemma. Utbildningsstyrelsen anser också att det inte finns tillräckligt med tid för att förverkliga alla religioners mål och livsåskådningskunskapens mål i en sammansatt grupp. På grund av dessa brister beslutar Utbildningsstyrelsen att kommunens åskådningsundervisning inte följer Glgu

2014 och de relaterade lagstiftningar samt att den bristande undervisningen drabbar två minoritetsgrupper.

I diskrimineringsombudsmannens granskning av fallet kom det också fram att på grund av att läraren inte är behörig i undervisning av minoritetsreligioner, så ger det minoritetseleverna en känsla av otrygghet i klassen. Detta kan därmed vara frågan om en indirekt diskriminering. Att eleverna på finska sidan i Kyrkslätt får undervisning i ortodox tro kan ses som problematiskt ur ett språkligt likabehandlingsperspektiv. Diskrimineringsombudsmannen nämner också att utbildningsanordnare har en främjandeplikt för likabehandling vilket kommunen inte kan främja med sin modell.

7 Avslutande diskussion

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med studien är att undersöka konflikten kring en gemensam åskådningsundervisning som Kyrksläotts kommun infört i de svenska grundskolorna hösten 2016. Ytterligare ville jag också undersöka vad som kännetecknar vårdnadshavarens och kommunens argumentation kring åskådningsundervisningen och få reda på vad som kännetecknar de sakkunnigas syn på åskådningsundervisningen i Kyrksläotts kommun. Resultatdiskussionen kommer vara uppdelad enligt aktörernas tolkning och argument för sin tolkning av styrdokumentet. Det vill säga vårdnadshavarens tolkning och argument för sin tolkning av Finlands lagstiftning och Glgu 2014, och kommunens tolkning och argument för sin tolkning av Glgu 2014.

Som det kom fram i resultatet har vårdnadshavaren främst använt sig av Finlands lagstiftning för att tolka den gemensamma åskådningsundervisningsmodellen i Kyrkslätt och argumentera för den. Vårdnadshavaren refererar till lagen om grundläggande utbildning och diskrimineringslagen i sina brev till kommunen. Vårdnadshavaren nämner lagen om grundläggande utbildning för att försöka få kommunen att inse sitt misstag med att införa en gemensam åskådningsundervisning.

Orsaken till att vårdnadshavaren inlett diskussionen och går emot kommunens religionsundervisning behandlas i detta kapitel. Att sonen försätts i en orättvis situation jämfört med sina klasskamrater är den tydligaste orsaken till att vårdnadshavaren har tagit upp religionsundervisningen till diskussion.

Hur försäkrar ni att minoritetsbarn får undervisning i sin egen åskådning efter att det är bestämt att slå ihop undervisningen i olika religioner och livsåskådning. Så kan ni berätta för mig och andra föräldrar hur försäkrar ni att till exempel min son får undervisning i sin religion, (dvs ortodox religion)? Och hur försäkrar ni att allas rätt till likabehandling förverkligas?

I detta citat från vårdnadshavarens första brev till kommunen märks oron för sonen tydligt i språkanvändningen. Vårdnadshavaren använder ordet ”försäkrar” för att hen känner till rätten att få undervisning i sin egen tro. Med ”Försäkrar ni att allas...”

försöker också vårdnadshavaren övertyga kommunen att det inte endast gäller hans son, utan också alla elever i skolan. I citatet framkommer också att vårdnadshavaren är medveten om gällande lagstiftning om elevens rätt till undervisning i egen religion. Ortodoxa elever har haft rätt att få undervisning i ortodox tro sedan 1923, om de varit tillräckligt många som begärt det i en kommun (Sakaranaho, 2013, s. 228–230). Enligt lagen om grundläggande utbildning 13 §, senast ändrad 2003, är kommunen skyldig att ordna minoritetsreligionsundervisning ifall det finns minst tre elevers vårdnadshavare som kräver det. Utbildningsanordnare och läroanstalter har också enligt diskrimineringslagen 6 § en likabehandlingsfrämjandeplikt (Diskrimineringslag, 2014).

”Kunnan ohjeistuksen mukaan kaikkia opetusryhmiä pitää opettaa keskitetyn suunnitelman mukaan, eli esimerkiksi vain luterilaisista oppilaista koostuvaa ryhmää ei saa opettaa luterilaisen opetussuunnitelman mukaisesti.” Detta citat kommer från besväret som skickats av vårdnadshavaren. Regionförvaltningsverket uppmanar inte kommunen att utreda detta ärende och kommunen förklarar aldrig hur de gör med klasser där alla elever tillhör samma samfund. I avhandlingens bilaga två finns elevunderlaget för Kyrksläpps alla svenska lågstadier och det framkommer att det finns klasser med alla elever tillhörande samma samfund.

Vårdnadshavaren anser att Kyrksläpps gemensamma åskådningsundervisningsmodell inte beaktar minoriteterna i sin planering. I den gemensamma åskådningsundervisningen är dialog mellan åskådningarna en viktig faktor. Vårdnadshavaren anser att en sådan dialog försätter hans son i en mycket svår situation, eftersom sonen är den enda ortodoxa eleven i klassen och ingen ordentlig undervisning i ortodox tro fås i den gemensamma åskådningsundervisningsmodellen. På grund av detta uppkommer situationer där sonen måste undervisa sina klasskamrater om sin religion, en religion som sonen inte får ordentlig undervisning om i skolan. ”Undervisningen i egen åskådning måste inte vara helt isolerad, jag är för samarbete och för att föra dialog med andra. För att kunna bemöta andras åskådning måste man lära om sin egen. Era planer minskar drastiskt möjligheter till detta.”

I motsats till vårdnadshavaren har kommunen använt sig främst av Glgu 2014 för att tolka och argumentera för sin tolkning av sin gemensamma åskådningsundervisningsmodell. Orsaken till att kommunen börjat med denna modell av åskådningsundervisning behandlas i detta kapitel. Att Glgu 2014 kan tolkas och preciseras så att en gemensam åskådningsundervisning kan undervisas är kommunens mest synliga orsak. ”För att garantera enhetlighet i läroämnet är målen och det centrala innehållet gemensamma för alla lärokurser.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 148). Kommunen har baserat sitt argument på detta citat från läroplanens religionskapitel om de olika lärokurserna i religion. Kommunen har också tagit fasta på delar av Glgu 2014 som stöder deras modell: ”Det är viktigt att undervisningen utgår från eleven” och ”Undervisningen kan innehålla individuella eller gemensamma projekt som omfattar flera lärokurser eller överskrider läroämnegränserna.”. När alla elever av olika åskådningar inkluderas i gemensamma åskådningsundervisningsgrupper anser kommunen att alla elever får undervisning i sin egen åskådning, och därmed följer också Kyrksläotts åskådningsundervisning lagen om grundläggande utbildning.

En annan orsak till att kommunen preciserat Glgu 2014 så att åskådningsundervisningen kan undervisas gemensamt är att de anser att den är mycket mer pedagogisk än den separerande religionsundervisningen.

Genom att inkludera alla i undervisningsgrupperna undviks uppdelningen i ”vi och de”. Alla elever och alla åskådningar har lika värde och tillsammans ökar förståelsen och toleransen för det annorlunda, och gemenskapen blir naturlig trots olikheterna. Denna syn på undervisning av religion och livsåskådning utgår från värdegrunden i läroplanen och stöds även av den nya synen på lärande och verksamhetskultur.

Kommunen anser att det är mycket viktigt att eleverna får lära sig tillsammans och på det sättet öka toleransen för personer med annan åskådning. Detta kan ses som en mera pedagogisk lösning än att separera elever med annan åskådning. Med en gemensam åskådningsundervisning ges eleverna en ypperlig chans att träffa elever av olika bakgrunder, vilket tunnar ut ”vi och de”-gränserna hos eleverna (Kittelmann Flensner, 2015, s. 267). I elevunderlaget för svenska Kyrkslätt från hösten 2016 har jag lagt märke till att alla de elever som tillhör en minoritetsreligion i de svenska skolorna i Kyrkslätt är helt ensamma i sin klass. De elever som inte tillhör något samfund kan ha en annan i klassen som inte heller tillhör något samfund, men de är också ensamma i många klasser. Om ”vi och de”-uppdelningen undviks genom att inkludera en ensam

minoritetselev i klassen kan diskuteras. En ensam minoritetselev i klassen som varken har en kompis eller lärare att stöda sig mot är enligt diskrimineringsombudsmannen i ett socialt- och inom lärandet underläge.

På vårdnadshavarens fråga: ”Jag skulle ännu vilja fråga att ser ni det här arrangemanget som ett nytt ämne i stället för att lära olika ämnen?” svarar kommunen: ”Det är inte frågan om ett nytt ämne. Detta läsår har vi undervisning i livsåskådning, ev.lut. religion och ortodox religion enligt läroplanen”. Eftersom kommunen tagit allt innehåll och alla mål till sin åskådningsundervisning från Glgu 2014 så anser de att de inte arrangerat ett helt nytt ämne. Kommunen argumenterar att deras gemensamma modell ska vara elevcentrerad, eller ”utgå från eleven” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 147) samt att modellen undervisas i läroplanens anda enligt olika fenomen och teman. Kommunens gemensamma modell använder också de olika religioners gemensamma mål från Glgu 2014 som argument. Trots att kommunen anser att de inte arrangerat ett nytt ämne, så liknar Kyrksläpps gemensamma åskådningsundervisning Sveriges samundervisade religionskunskapsämne. Finlands religions- och livsåskådningskunskapsundervisning kan ses som innehållscentrerad: läroplanens anvisningar för religion och livsåskådningskunskap har olika innehåll som är anknutna till mål. År 1969 ändrades Sveriges integrerade religionsundervisning från en innehållscentrerad undervisning till en elevcentrerad undervisning (Hartman, 2004, s. 216–217), vilket är vad Kyrkslätt anser sig ha gjort. Kyrkslätt har gått från en innehållscentrerad separerande religionsundervisning till ett elevcentrerat inkluderande religionsundervisningsämne.

Utbildningsstyrelsen kom 12.01.2018 ut med anvisningar angående *Alternativa sätt att ordna elevens studier i religion och livsåskådningskunskap*. I denna anvisning skriver Utbildningsstyrelsen:

I vissa skolor har olika åskådningsämnena undervisats i samma grupp. Vid sådana arrangemang ska man beakta att det i grunderna för läroplanen fastställs egna separata mål och studieinnehåll för de olika åskådningsämnena.

Grunderna för läroplanerna för lärokurserna i religion och i livsåskådningskunskap är olika, även om vissa ämnesområden är desamma.

Religionsundervisningen genomförs i enlighet med elevernas religionssamfund som undervisning i den egna religionen enligt särskilda lärokurser.

Dessa anvisningar använde också Utbildningsstyrelsen som argument i sitt utlåtande om fallet. Fallet Kyrkslätt och de andra kommunerna och skolorna som ordnar annorlunda modeller av åskådningsundervisning kan vara orsaken till att Utbildningsstyrelsen behövde komma ut med anvisningen från 12.1.2018. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 3.)

En intressant upptäckt i min analys är att både vårdnadshavaren och kommunen har använt samma citat från Glgu 2014 som argument för eller emot gemensam åskådningsundervisning. ”I läroämneshandledningarna för de olika religionerna preciseras de för alla gemensamma innehållen i enlighet med den egna religionens särart.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 285).

Vårdnadshavaren tolkar citatet ovan som att religionsämnet gemensamma innehåll ska preciseras enligt de religioner som ska undervisas. Det vill säga att i ortodox undervisning ska det gemensamma innehållet preciseras så att det är i enlighet med den ortodoxa tron och i den evangelisk-lutherska undervisningen ska innehållet preciseras så att de är i enlighet med den evangelisk-lutherska tron. Detta kan jämföras med konfessionell religionsundervisning. Finland slutade med sin konfessionella religionsundervisning i och med ändringen av religionsfrihetslagens år 2003. Det är dock fortfarande en liten konfessionell religionsundervisning när undervisningen är i enlighet med de olika samfund. (Sakaranaho, 2013, s. 245–247.)

Kommunen tolkar citatet som att det gemensamma innehållet kan preciseras så att alla religioner kan undervisas gemensamt. Eftersom innehållet är gemensamt för alla religioner så anser kommunen att de kan undervisa elever tillhörande olika religioner i en blandad grupp. När alla elever av olika samfund får undervisning i sin egen religion, så följs enligt kommunen också lagen om grundläggande utbildning.

Att lagligheten i Kyrksläpps gemensamma åskådningsundervisning granskas kan jämföras med Norges övergång till en integrerad religionsundervisning 1997. Norges integrerade religionsundervisningsmodell kritiserades länge av minoriteter för att vara för kristendomsdominerad och bryta mot Norges religionsfrihetslag samt vara orättvis

och diskriminerande. I Kyrksläotts fall är det en ortodox familj som kritiserar kommunens gemensamma åskådningsundervisning för att vara diskriminerande och bryta mot lagstiftningen. Tio år av kritik mot Norges religionsundervisning slutade med att Europakonventionen satte Norges undervisning under utredning. Norges integrerade religionsundervisning fick fortsätta efter Europakonventionens utredning, med krav på att göra läroämnet mera neutralt och opartiskt. (Skeie, 2017, s. 25–27.)

7.2 Metoddiskussion

Diskursanalys är ett ändamålsenligt metodval om man har en begränsad mängd material att analysera (Granholt, 2004, s. 190). Dock är det en mycket komplicerad analysmetod som jag i början inte planerade använda. Med mitt begränsade material blev diskursanalys den mest tillförlitliga analysmetoden för mig.

I diskursanalysen hade jag i början svårt att hitta vad som ska analyseras och hur jag ska analysera det. Först analyserade jag fallet från olika synvinklar och försökte hitta olika teman, men kände att det inte ledde någonstans. Granholt (2004, s. 200) skriver att det man ska analysera i en diskursanalys är innebörder och produktionen av innebörder. Upptäckten av Granlunds förklaring av innebörder underlättade letandet och analysen av diskurserna i dokumenten.

Av regionförvaltningsverkets nio dokument har jag endast behövt använda mig av sex. Orsaken jag lämnat bort de tre resterande dokumenten är att de fallit utanför diskursanalysens huvudsyfte. En stor del av de analyserade texterna i dokumenten har också varit upprepningar av tidigare dokumenters texter.

I början var det inte mitt val att förhålla mig till endast regionförvaltningsverkets dokument, utan jag hade också tänkt ha ett samarbete med Kyrkslätt och kombinera regionförvaltningsverkets dokument med information och eventuella intervjuer från Kyrkslätt. Rektorerne i svenska Kyrkslätt var tyvärr inte samarbetsvilliga. Svenska Kyrkslätt har fått en del negativ uppmärksamhet på grund av den gemensamma åskådningsundervisningsmodellen, så jag förstår varför de ville få mindre uppmärksamhet.

7.3 Förslag på fortsatt forskning

Eftersom jag avgränsat mig till Kyrksläotts gemensamma åskådningsundervisning, finns det många andra exempel i Finland med försök till gemensam åskådningsundervisning som det går att forska om. Man kan bland annat forska om den gemensamma åskådningsundervisningens didaktik. För att kunna studera religionsdidaktiken som tillämpas i en gemensam åskådningsundervisning krävs det också att forskaren ska kunna etablera samarbete med de skolor och lärare som prövar en gemensam åskådningsundervisning.

Varför integrerad religionsundervisning fungerar i resten av Norden, medan den får hårt motstånd i Finland kan också vara intressant att forska om. I Sverige började man med integrerad religionsundervisning redan 1962 (Alberts, 2007, s. 220–222), Danmark följde Sveriges exempel 1975 och Norge 1997 (Zilliacus, 2013, s. 95 & Andreassen, 2013, s. 62). Island har också integrerad religionsundervisning, men har inte haft en officiell start på en sådan undervisning på grund av landets homogena religiositet och kultur (Gustavsson, 2017, s. 9–10). Finland är det enda nordiska land med två folkkyrkor och korrelationen mellan detta och den integrerade religionsundervisningen kan diskuteras. (Björkstrand, 1993, s. 157–158).

Källförteckning

Alberts, W. (2007). *Integrative Religious Education in Europe*. Berlin: Hubert & Co.

Andreassen, B-O. (2012). *Religionsdidaktikk - En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Berglund, J. (2013). Swedish Religion Education: Objective but Marinated in Lutheran Protestantism? *TEMENOS: Nordic Journal of Comparative Religion*, 49(2) 165–184, The Finnish Society for the Study of Religion

Björkstrand, G. (1993). *Kyrkligt liv i Finland*. Helsingfors: Fontana media.

Buchardt, M. (2015). Cultural Protestantism and Nordic Religious Education: An incision in the historical layers behind the Nordic welfare state model. *Nordidactica - Journal of Humanities and Social Science Education*, 2015(2) 131–165

Dalevi, S. & Niemi, K. (2016). Didactics of Religious Education in Sweden. *Usuteaduslik Ajakiri - Akadeemilise Teoloogia Seltsi väljaanne - Erinumber "Muutuvad piirid religioonipedagoogikas"*, 69(1) 62–78

Diskrimineringslag 1325/2014. Hämtad 24 augusti 2018, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2014/20141325>

Finlands officiella statistik (2015). Befolkningen efter religiöst samfund 2000-2015, hämtad 28 augusti 2018, från http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/01/vaerak_2015_01_2016-09-23_tau_006_sv.html Helsingfors: Statistikcentralen

Finlands officiella statistik (2017). För- och grundskoleundervisning, hämtad 28 augusti 2018, från https://www.stat.fi/til/pop/index_sv.html Helsingfors: Statistikcentralen

Flemmich, M. (2017). § 31 Ändring i läroplanerna för evangelisk-luthersk tro, ortodox tro samt livsåskådningskunskap. *Kyrksläotts svenska förskoleverksamhets- och utbildningssektionen, protokoll 29.11.2017*

Grönholm, P. (12 augusti 2013). Kulosaarella kokeilu: Eri uskontoihin kuuluvat opiskelevat yhdessä. *Helsingin Sanomat*, s. 1.

Gunnarsson, G. (2008). "Kristendomskunskap, etik och religionskunskap" – på Island. *Religioner och Livsfrågor - Tema: Religionskunskap utanför Sveriges gränser*, 2008(1) 9–11

Gunnarsson, G. (2014). Religious Education at Schools in Iceland. I M. Jäggle (red.), *Religious Education at Schools in Europe - Part 3: Northern Europe* (s. 127–150). Wien: Vienna University Press

Gunnarsson, G. (2017). From religious homogeneity to secularization, diversity and pluralism. *Nordidatica – Journal of Humanities and Social Science Education*, 2017(1) 1–26

Halvarson Britton, T & Holmqvist Lidh, C (2015). Representera och bli representerad. *Religioner och Livsfrågor - TEMA: Representera eller bli representerad – elever med religiös positionering i religionskunskapsundervisningen*, 2015(3) 5–8

Hartman, S. (2000). Hur religionsämnet formades. I R. Hartman (red.), *Livstolkning och värdegrund - Att undervisa om religion, livsfrågor och etik*, 212–251, Skapande Vetande och författarna

Jensen, T. & Kjeldsen, K. (2013). RE in Denmark – Political and Professional Discourses and Debates, Past and Present. *Temenos - Nordic Journal of Comparative Religion*, 49(2), 185–224

Juul, H. (2006). Religionsundervisningens historie i Danmark. I M. Buchardt (red.), *Religionsdidaktik* (s. 73–104), Köpenhamn: Nordisk Forlag A/S

Kallioniemi, A. & Ubani, M. (2012). Religious Education. I A. Kallioniemi (red.), *Miracle of Education* (s. 177–187). Rotterdam: Sense Publishers.

Kettunen, P. (2010). The Nordic Welfare State in Finland. *Scandinavian Journal of History*, 26(3), 225–247

Kimanen, A. (2016). Measuring confessionality by the outcomes? Islamic religious education in the Finnish school system. *British Journal of Religious Education*, 38(3) 264–278

Kittelman Flensner, K (2015). *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*. Göteborg: Reprocentralen, Campusservice, Göteborgs universitet

Klasson Sundin, M. (2011). Religionsfrihet för barn? I G. Gunner (red.), *Barn i religionernas värld*, 57–75. Stockholm: Författarna och Liber AB

Käpylehto, K. (2015). Kulosaaren malli. I H. Cantell (red.), *Näin rakennat monilaisia oppimiskokonaissuusia*, 123–142. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lapsiasia (u.å.). FN:s konvention om barnets rättigheter, hämtad 27 augusti 2018, från <http://lapsiasia.fi/sv/lapsen-oikeudet/>

Llorent-Bedmar, V. & Cobano-Delgado, V. (2014). The Teaching of Religious Education in Public Schools in the Nordic Countries of Europe. *Review of European Studies*, 6(4) 50–57

Lundberg, S. (26 oktober 2017). Kyrkslätt kritiserar för undervisningen i religion. *Hufvudstadsbladet*

Lundberg, U. (u.å.). *Tankar om den nordiska modellen*, Stockholm: Institutet för framtidsstudier

Magne Holme, I. & Krohn Solvang, B. (1996). *Forskningsmetodik - Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund: Studentlitteratur

Medborgarinitiativ 1438. (2015). Ett gemensamt åskådningsläroämne för samtliga elever i grundskolan. Hämtad 18 april 2017, från <https://www.kansalaisaloite.fi/sv/initiativ/1438>

Mickelsson, C. (27 mars 2014). Integrerad undervisning möjlighet. *Kyrkpressen*, s. 4.

Ministry of Education, Science and Culture (2012). The Icelandic National Curriculum Guide for Compulsory Schools - With Subject Areas

Nyberg, R. (2012). Beskriv material och metoder. I R. Nyberg, & A. Tidström, *Skriv vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar* (s. 115–138). Lund: Studentlitteratur AB.

Oftedal Telhaug, A. Mediås, A. O. & Aasen P. (2006). The Nordic Model in Education: Education as part of the political system in the last 50 years. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 50(3), 245–283

Olsson, H. & Sörensen, S. (2007). *Forskningsprocessen - Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*, Stockholm: Liber AB

Pétursson, P. (2014). Religion and Politics – The Icelandic Experiment. *TEMENOS: Nordic Journal of Comparative Religion*, 50(1) 115–135

Regionförvaltningsverket i västra och inre Finland (2017). *Förvaltningsklagan gällande undervisning i ortodox tro i Kyrklätt 21.8.2017*, svenska enheten för bildningsväsendet

Sakaranho, T. (2013). Religious Education in Finland. *TEMENOS: Nordic Journal of Comparative Religion*, 49(2) 225–254

Skeie, G. (2009). Religions- og livssynsundervisning i Norge. En historisk tilbakeblikk. I H. Kringelbotn Sødal (red.), *Religions- og livssynsdidaktikk - En innføring* (s. 65–76). Oslo: Labormeus Oslo AS

Skeie, G. (2017). Impartial teachers in religious education – a perspective from a Norwegian context. *British Journal of Religious Education*, 39(1), 25–39

Statistikcentralen (2018). Befolkningsstruktur 31.12.2017, hämtad 23 augusti 2018, från https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_sv.html

Statsrådets förordning. (2012). *Timfördelningen i den grundläggande utbildningen*

Tamminen, K. & Vesa, L. (1982). *Undervisa i religion - En lärobok i religionsdidaktik*, Jyväskylä: Gummerus Oy

Tirri, K. & Ubani, M. (2014). Religious Education in Finnish School. I M. Jäggle (red.) *Religious Education at Schools in Europe - Part 3: Northern Europe* (s. 99–121). Wien: Vienna University Press

Lag om grundläggande utbildning 454/2003. Hämtad 18 april 2017, från <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=religion#L1>

Undervisnings- och kulturministeriet (u.å.). *Religionsfrihet*. Hämtad 29 oktober 2018, från <https://minedu.fi/sv/religionsfrihet>

Utbildningsstyrelsen (1970). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 1970*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Utbildningsstyrelsen (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Utbildningsstyrelsen (2018). *Anvisning om anordnande av undervisning i religion och livsåskådningskunskap, av åskådningsfostran samt av religiösa evenemang i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen

Wigorts Yngvesson, S. (2015). Religion handlar om identitet. *Religioner och Livsfrågor - TEMA: Att behandla frågor om våld, demokrati och religionsfrihet i religionsundervisningen*, 2015(2) 4-5

Zilliacus, H. (2013). The Inclusion of Minority Religious Education in the Finnish Comprehensive School: A Teacher and Teacher Coordinator Perspective. *Nordidatica - Journal of Humanities and Social Science Education*, 2013(2) 93–114

Bilaga 1

Dokument 1: Vårdnadshavarens klagomål till kommunen och besvär till regionförvaltningsverket

Dokument 2: Utredningsbegäran

Dokument 3: Kommunens utredning

Dokument 4: Läroplan för den grundläggande utbildningen i Kyrksläotts kommun

Dokument 5: Vårdnadshavarens bemötande av kommunens utredning

Dokument 6: Elevs arbetshäfte

Dokument 7: Utbildningsstyrelsens utlåtande

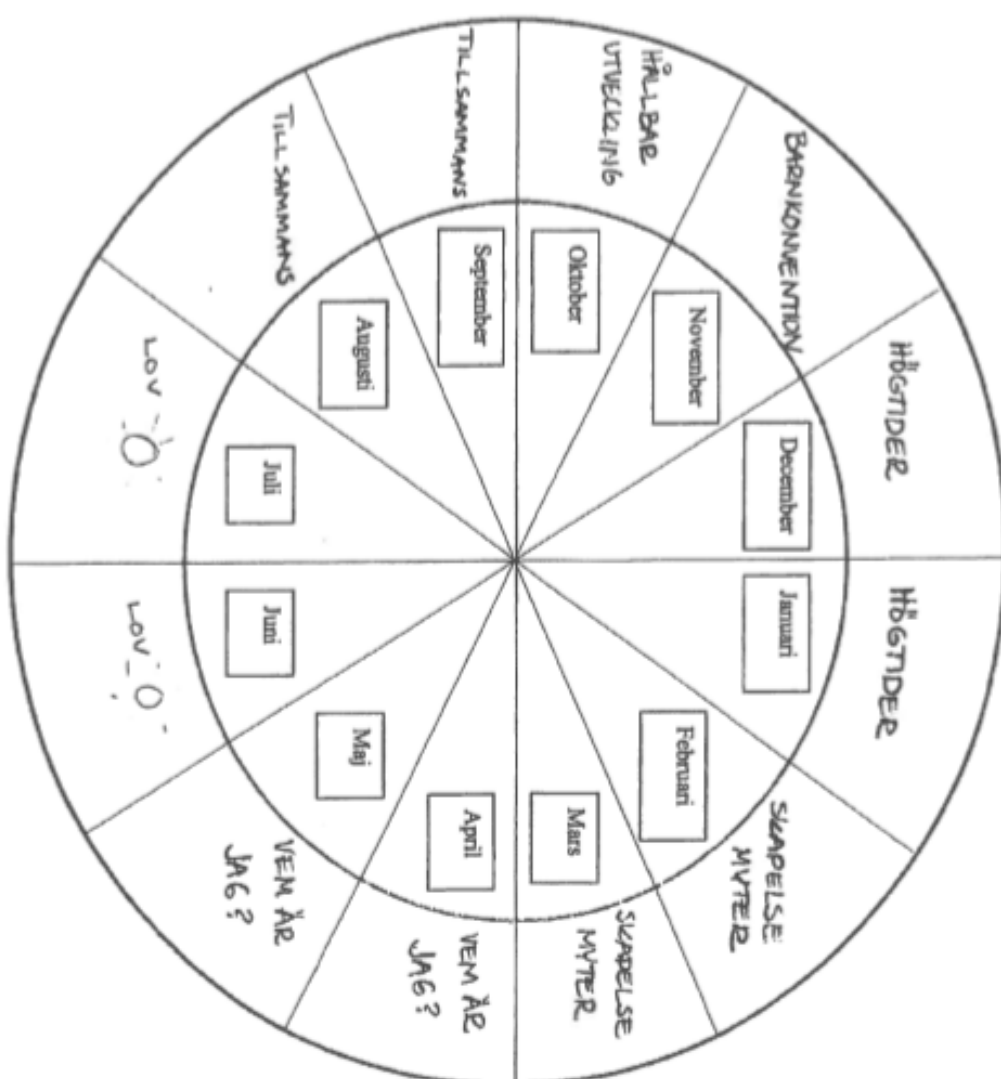
Dokument 8: Diskrimineringsombudsmannens utlåtande

Dokument 9: Regionförvaltningsverkets beslut

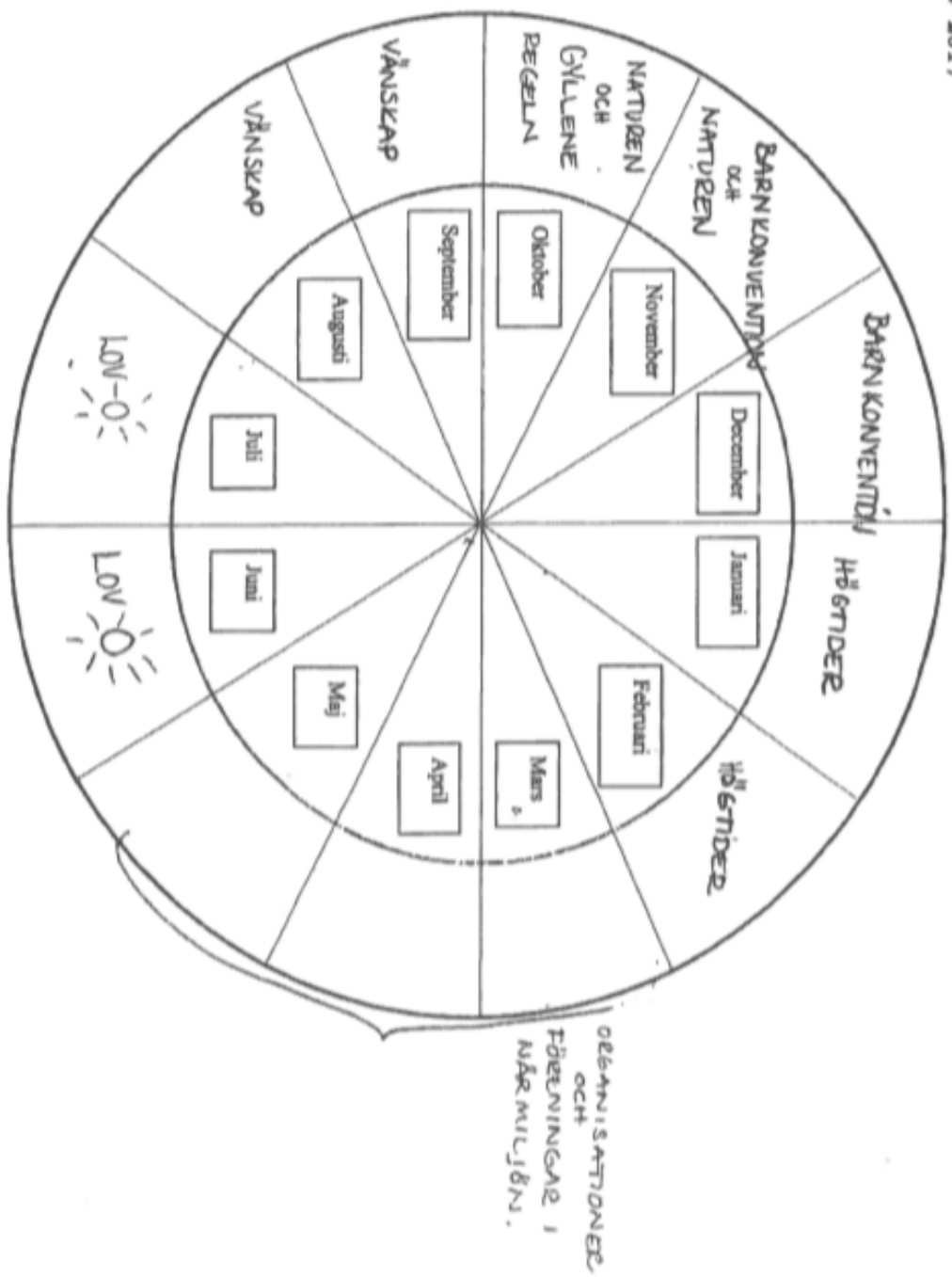
Bilaga 2

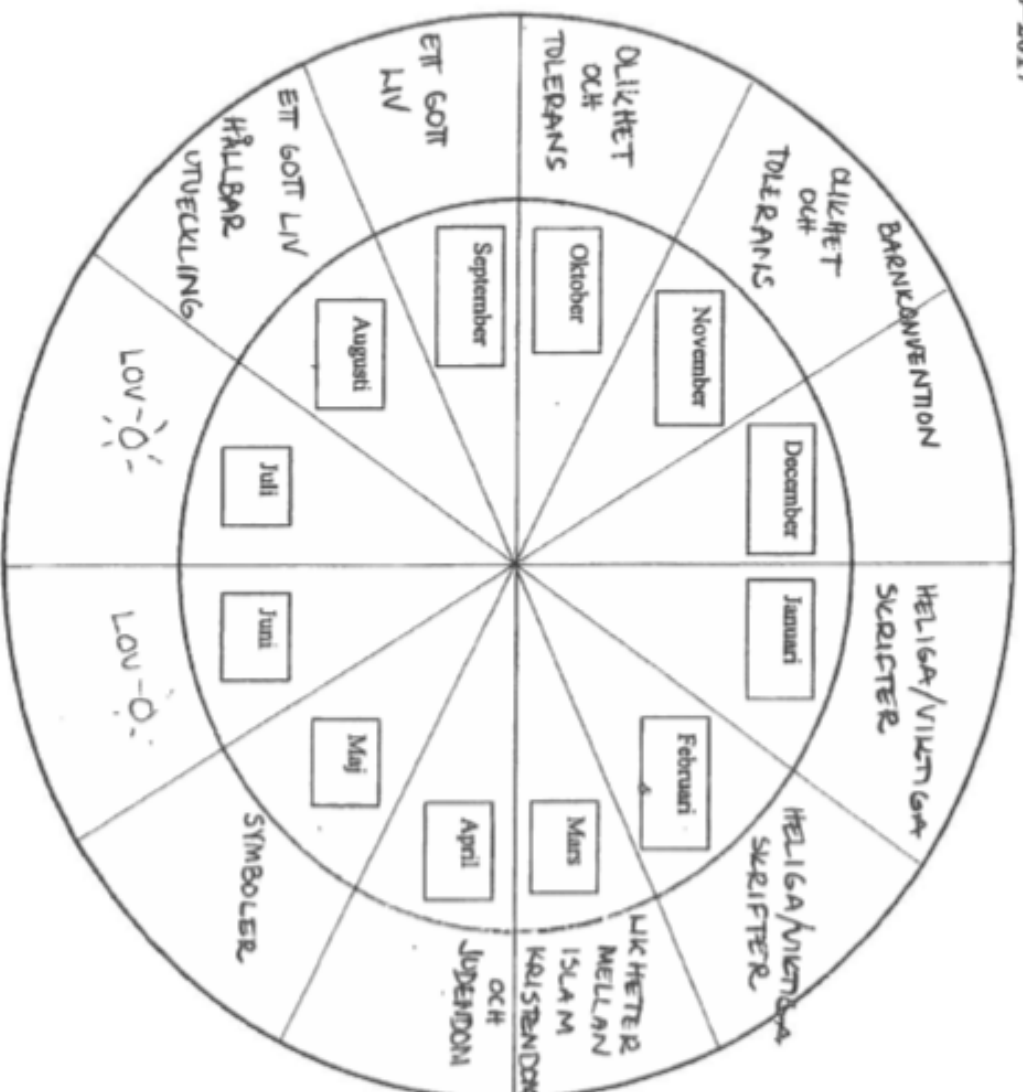
Årsklocka 2016-2017

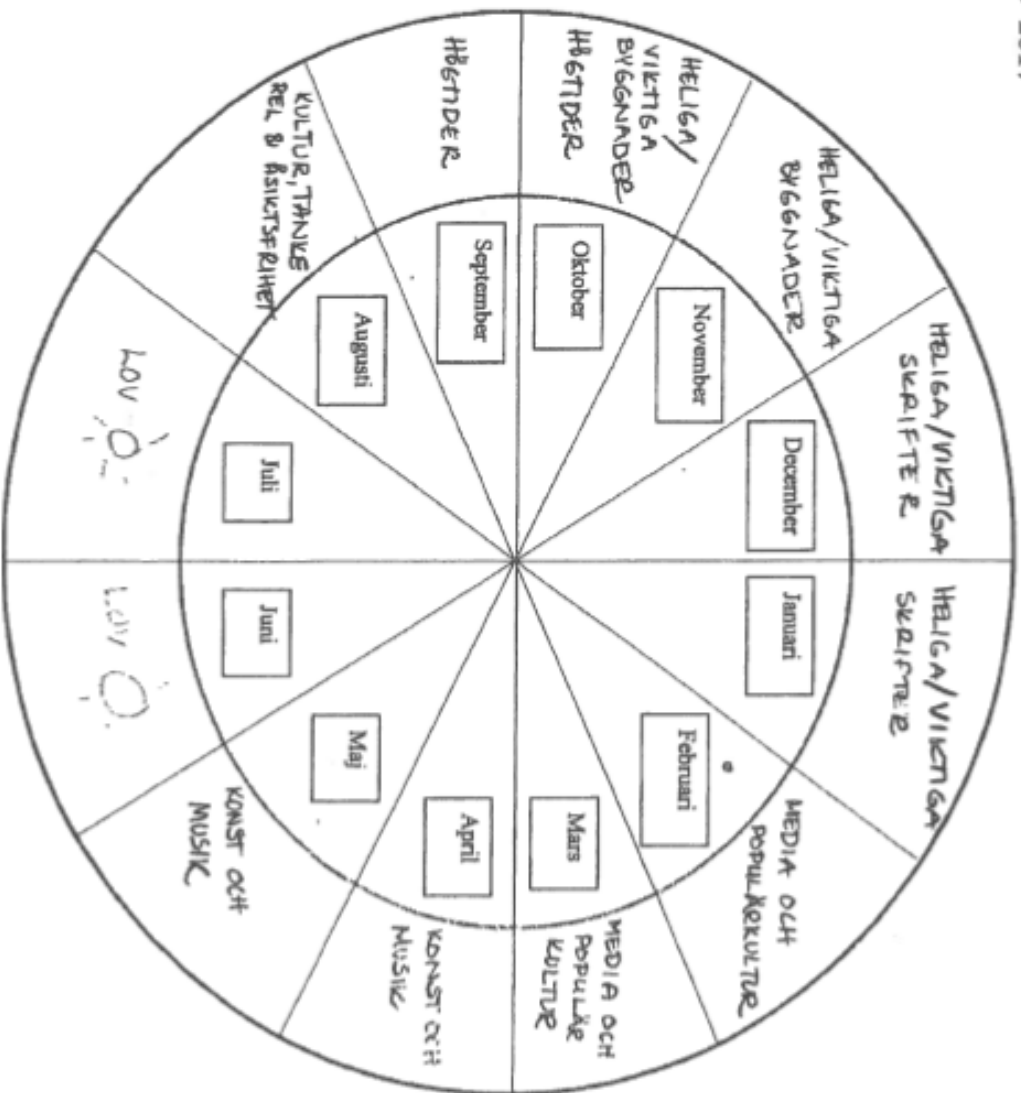
Årskurs: 1

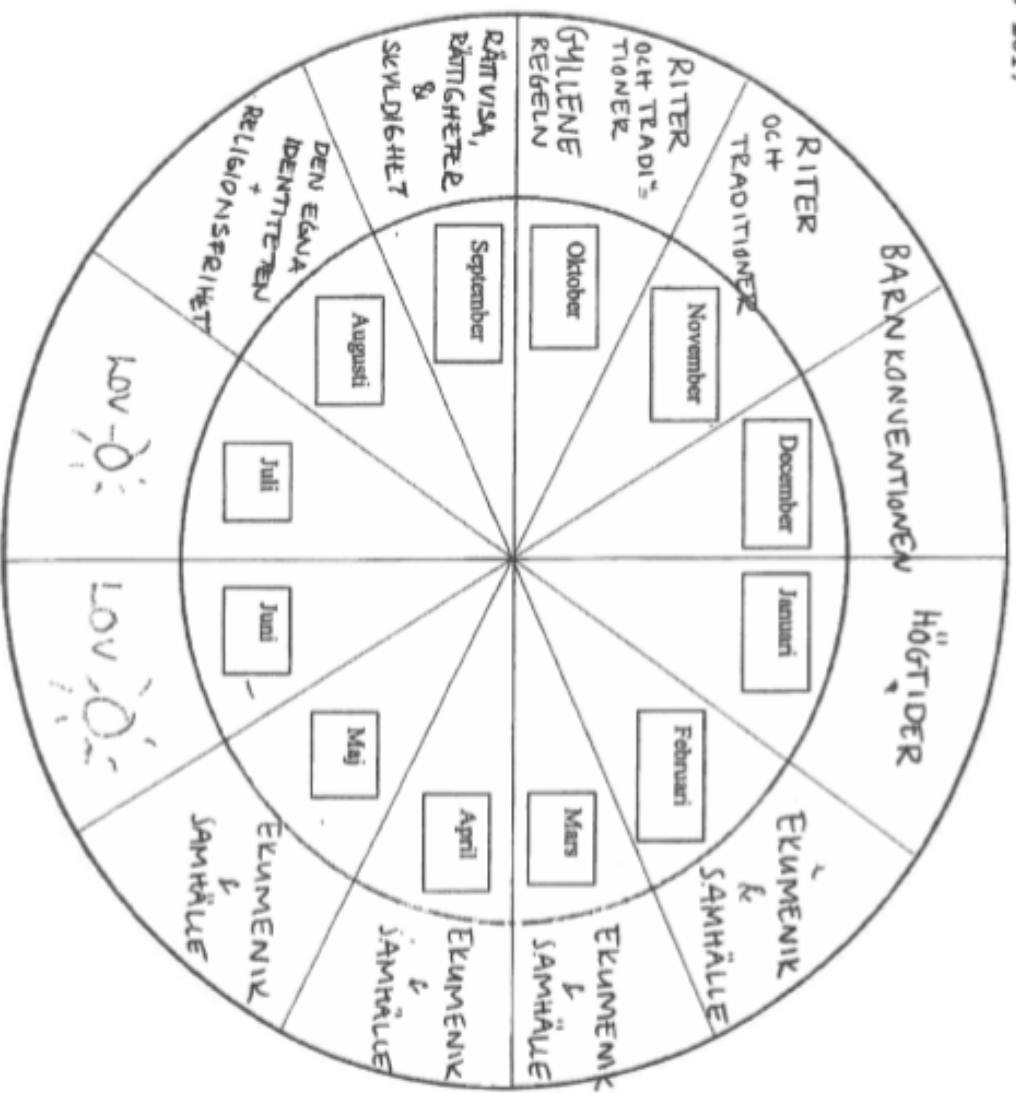

Bilag 1: Årligskola för under-
visningen i religion och
livsbesinningskunskap

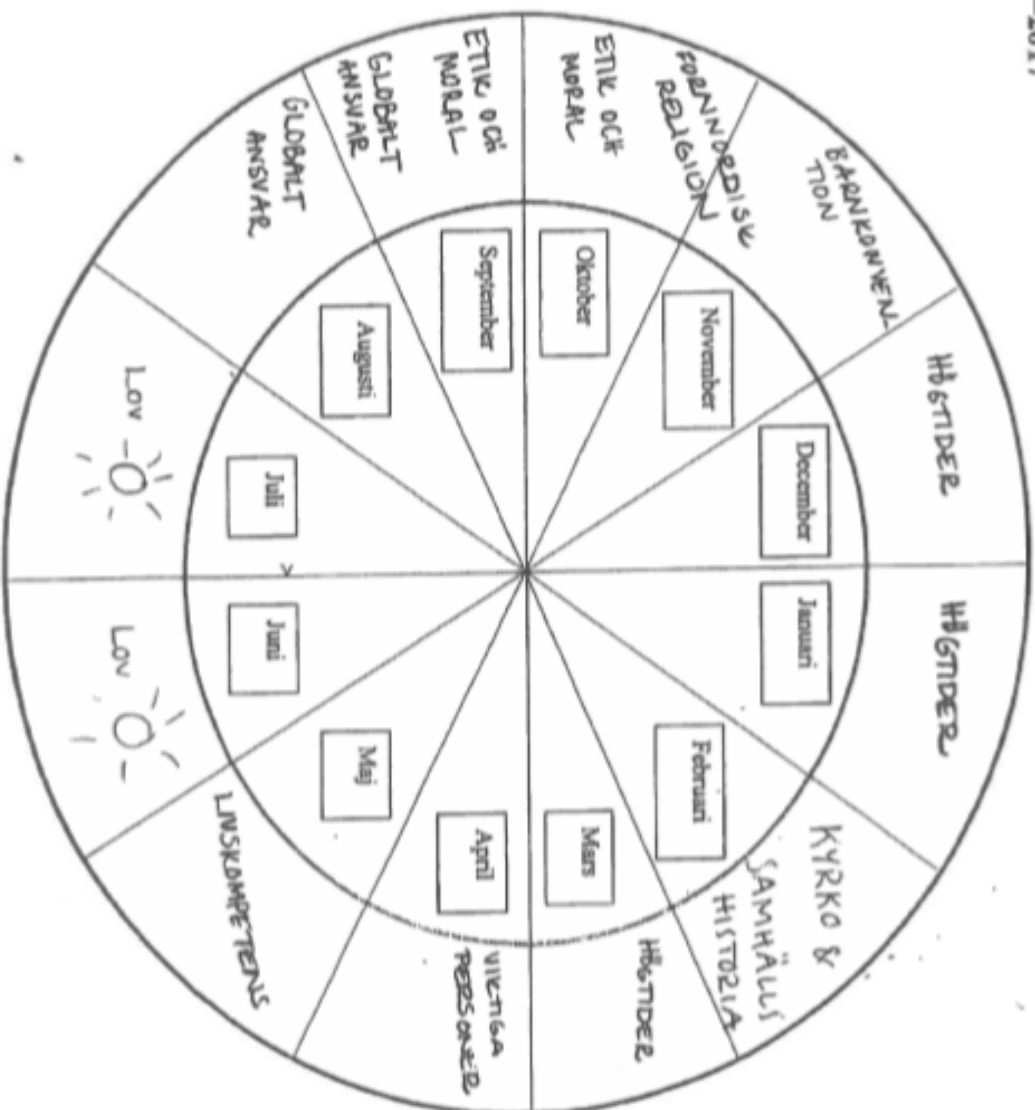

Årsklocka 2016-2017

Årskurs: 6

Bilag 2: Komplement till
 Artiklarna för undervisningen i religion
 och livsskicksläring

Temata/fenomen	Innehåll enligt LP		Mål enligt LP	
	Ev.luth	Livsskicksläring	Orthodox	
Årskurs 1				
Tillsammans	I:3	I:1,2,3	I:3	M:1,4,5,6,7,8 M:1,2,3,4,5,8
Hållbar utveckling	I:3	I:4	I:3	M:5,6,7,8 M:1,2,3 M:7,8
Barnkonvention	I:3	I:1,3	I:3	M:5,6,7,8 M:1,3,8
Högtider	I:1	I:2	I:1,2	M:3,4,5,8 M:1,2,3,7
Skapelsemyter	I:1	I:4	I:3	M:2,8 M:1,2,3 M:2,4,5,8
Vem är jag?	I:1,2,3	I:2	I:1,2	M:1,2,4,5,6,8 M:1,2,7 M:1,3,4,8

Temata/fenomen	Innehåll enligt LP		Mål enligt LP	
	Ev.luth	Livsskicksläring	Orthodox	
Årskurs 2				
Vänskap	I:1,3	I:1,3	I:2	M:1,5,6,7,8 M:1,2,3,4,5 M:1,4,5,6,8
Gyllene regeln	I:1,2,3	I:3	I:3	M:2,6,7,8 M:1,2,3,4,6 M:2,3,4,5,6,7,8
Naturen	I:3	I:4	I:3	M:5,6,7,8 M:1,4,9 M:5,6,7,8
Barnkonvention	I:3	I:3	I:3	M:5,6,8 M:4,5,8 M:6,7,8
Högtider	I:1,2	I:2	I:1,2	M:1,3,4 M:4,2 M:1,2,3,4
Organisationer och föreningar i närmiljön	I:1,2	I:2	I:1	M:1,2,3,4,8 M:4,2 M:1,2,3,4

Tema/fenomen	Innehåll enligt LP				Mål enligt LP	
	Ev.luth	Livs-skildning	Ortodox	Ev.luth	Livs-skildning	Ortodox
Årskurs 3						
Hållbar utveckling &	I:3	I:1,4	I:3		M:4	
Ett gott liv						
Olikheter & tolerans	I:3	I:3	I:3		M:8,10	
Barnkonvention	I:3	I:3	I:3		M:9	
Heligga/Viktiga skrifter	I:1	I:2	I:1	M:1,3,4	M:6,8	M:1,3,4
Likheter mellan islam, judendomen och kristendomen	I:2,3	I:2	I:2	M:1,2	M:6,8	M:1,2
Symboler	I:1	I:2	I:1	M:3	M:6	M:3

Tema/fenomen	Innehåll enligt LP			Mål enligt LP		
	Ev.luth	Livs-skildning	Ortodox	Ev.luth	Livs-skildning	Ortodox
Årskurs 4						
Kultur & tanke, religions- & äskedningsfrihet	I:2	I:1,2	I:2	M:5	M:5	M:2
Högskolor	I:1	I:2	I:2	M:2	M:6,8	M:2
Heliga & viktiga byggnader	I:1,2	I:2	I:1	M:2,3,7	M:6,8	M:2,7
Heliga skrifter	I:1,3	I:2	I:1,3	M:1,3,4	M:6,8	M:1
Religion och LK i media och populärkultur	I:1	I:2	I:1	M:1,2,4	M:6,8	M:4,5
Religion och LK i konst och musik	I:1	I:2	I:1	M:2	M:6	M:5

Samtliga teman och fenomen är valda utgående från läroplansgrunderna i religionerna och livsskådning.

Tema/fenomen	Innehåll enligt LP		Mål enligt LP	
	Ev.luth	Livsskådning	Ortodox	
Årskurs 5				
Den egna identiteten och religionsfrihet	I:1	I:1	I:2	Ev.luth M:10 Livsskådning M:7,8 Ortodox M:7
Rättvisa, rättigheter & skyldigheter	I:1	I:3	I:2	M:10 M:8 M:10
Gyllene regeln	I:3	I:3	I:3	M:1 M:1,4 M:10
Riter och traditioner	I:1	I:2	I:1	M:2 M:5 M:2
Barnkonventionen	I:1,3	I:3	I:3	M:10 M:1,9 M:10
Högtider	I:1	I:2	I:1,2	M:2 M:5 M:2
Ekumenik & samhälle	I:2	I:2,3	I:2	M:10 M:6 M:7

Tema/fenomen	Innehåll enligt LP		Mål enligt LP	
	Ev.luth	Livsskådning	Ortodox	
Årskurs 6				
Globalt ansvar	I:3	I:1,2,4	I:3	M:7,8,9,10 M:1,2,3,4 M:10,11,12
Ethik & moral	I:3	I:1,3,4	I:3	M:7,8,9,10 M:1,2,3,4,5,8,10 M:8,9,10,11
Fornordisk religion	I:1,2	I:1,2,4	I:2	M:2,3,7 M:5,6 M:2,3,4
Barnkonvention	I:3	I:1,3	I:3	M:8,9 M:9,10 M:8,9,10
Kyrkohistoria	I:1,2	I:1,2	I:1	M:2,3,4 M:5,6 M:3,4,6
Högtider	I:1,2	I:1,4	I:1,2	M:2,3,4 M:5,6 M:2,3,7
Viktiga personer	I:1,2	I:1,2	I:1,2	M:2,3,4 M:5,6,7 M:2,3,4
Livskompetens	I:3	I:1,3	I:3	M:7,8,10 M:7,9,10 M:10,11,12

Bilaga 3: ELEVUNDERLAGET FÖR UNDERVISNING I RELIGION OCH LIVSÅSKÄDNINGSKUNSKAP

ELEVUNDERLAGET FÖR UNDERVISNING I RELIGION OCH LIVSÅSKÄDNINGSKUNSKAP

BOBÄCKS SKOLA:

Årskurs	Evangelisk-luthersk tro	Ortodox tro	Katolsk tro	Judendom	Islam	Frikyrka, Adv.kyrka	Livsaskädnings-kunskap
Årskurs 1:	13	0	0	0	0	0	2
Årskurs 2:	17	0	0	0	0	0	1
Årskurs 3:	19	0	0	0	0	0	1
Årskurs 4:	15	1	0	0	0	0	2
Årskurs 5:	18	1	0	0	0	0	2
Årskurs 6:	17	0	0	0	0	0	0

KARUBY SKOLA:

Årskurs	Evangelisk-luthersk tro	Ortodox tro	Katolsk tro	Judendom	Islam	Frikyrka, Adv.kyrka	Livsaskädnings-kunskap
Årskurs 1:	6	0	0	0	0	0	0
Årskurs 2:	6	0	0	0	0	0	0
Årskurs 3:	9	0	0	0	0	0	0
Årskurs 4:	9	0	0	0	0	0	2

Bilaga 3: ELEVUNDERLAGET FÖR UNDERVISNING I RELIGION OCH LIVSÅSKÄDNINGSKUNSKAP

OTBACKA SKOLA:

Årskurs	Evangelisk-luthersk tro	Ortodox tro	Katolsk tro	Judendom	Islam	Frilkyrka, Adv.kyrka	Livsåskådnings-kunskap
Årskurs 1:	4	0	0	0	0	0	0
Årskurs 2:	3	0	0	0	0	0	0
Årskurs 3:	8	0	0	0	0	0	0
Årskurs 4:	6	0	0	0	0	0	0
Årskurs 5:	4	0	0	0	0	0	0
Årskurs 6:	6	0	0	0	0	0	0

SIÖKULLA SKOLA:

Årskurs	Evangelisk-luthersk tro	Ortodox tro	Katolsk tro	Judendom	Islam	Frilkyrka, Adv.kyrka	Livsåskådnings-kunskap
Årskurs 1:	10	0	0	0	0	0	2
Årskurs 2:	12	0	0	0	0	0	1
Årskurs 3:	6	0	0	0	0	0	0
Årskurs 4:	12	1	0	0	0	0	0
Årskurs 5:	10	0	0	0	0	0	0
Årskurs 6:	17	0	0	0	0	0	0

Bilaga 3: ELEVUNDERLAGET FÖR UNDERVISNING I RELIGION OCH LIVSÅSKÄDNINGSKUNSKAP

WINELLSKA SKOLAN:

Årskurs	Evangelisk-luthersk tro	Ortodox tro	Katolsk tro	Judendom	Islam	Frikyrka, Adv.kyrka	Livsåskådnings-kunskap
Årskurs 1:	45	0	0	0	0	0	8
Årskurs 2:	50	1	1	0	1	0	9
Årskurs 3:	62	0	0	0	0	1	8
Årskurs 4:	64	0	0	0	0	1	2
Årskurs 5:	66	0	0	0	0	0	6
Årskurs 6:	63	2	0	0	1	0	2